

Yrttitarhat Suomessa

Bertalan Galambosi

Maa- ja elintarviketalous 125
109 s.

Yrttitarhat Suomessa

Bertalan Galambosi

ISBN 978-952-487-179-2 (Verkkójulkaisu)

ISSN 1458-5081 (Verkkójulkaisu)

www.mtt.fi/met/pdf/met125.pdf

Copyright

MTT

Bertalan Galambosi

Julkaisija ja kustantaja

MTT, 31600 Jokioinen

Jakelu ja myynti

MTT, Tietohallinto, 31600 Jokioinen

Puhelin (03) 4188 2327, Fax (03) 4188 2339

Julkaisuvuosi

2008

Kannen kuvat

Bertalan Galambosi

Yrttitarhat Suomessa

Bertalan Galambosi

MTT (Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus) Kasvituotannon tutkimus,
Karilantie 2A, 50600 Mikkeli, etunimi.sukunimi@mtt.fi

Tiivistelmä

Suomen kansallisen kasvigeenivaraohjelman puitteissa tehtiin vuosina 2004–2005 mauste- ja rohdosyrttien inventaario. Tavoitteena oli saada tietoa yrttikokoelmien määrästä, sijainnista, ylläpitäjistä, laajuudesta, lajisällöstä ja kulttuuriperinnöllisestä arvosta.

Viimeisten viidentoista vuoden aikana maassamme on ollut 45 yrttikokoelmaa, joista viisi oli yliopistojen, seitsemän maatalousoppilaitosten ja kolme muiden oppilaitosten ylläpitämiä. Museoiden pihoiilla oli kuusi kokoelmaa, kuntien ja kansalaisjärjestöjen perustamia oli 11 kokoelmaa ja yksityisessä omistuksessa oli 11 kokoelmaa.

Suurin osa yrttitarhoista on perustettu Turun yliopiston kasvitieteellisen puutarhan niin sanotun kalmilaisen puutarhamallin mukaisesti, opetus-, tutkimus- ja neuvontakäyttöön, edistämään yritysten matkailua yrttien koristeellisuuden avulla tai raaka-ainetuotantoa varten. Myös paikallisten kulttuuriperinteiden vaaliminen ja vanhojen yrttikantojen keruu ja ylläpito oli havaittavissa.

Nykyisissä yrttitarhoissa kasvatetaan kaikkia niitä kasveja, joita suositeltiin 300 vuotta sitten. Kahdenkymmenen suurimman yrttikokoelman suosituimpien ja tutuimpien yrttilajien määrä oli yhteensä 43 lajia. Näistä vain kaksi lajia, yrtti-iiso ja auringonhattu, oli ulkomaista alkuperää ja nekin ”kotiutuivat” nykyisen yrtti-innostuksen aikana.

Lipstikkaa, koiruhoa, mäkimeiramia ja iisoppia löytyi 80 %:sta tarkastelluista tarhoista. 75 %:ssa kasvoi kuminaa ja timjamaa, 65 %:ssa humalaa, väinönputkea, piparjuurta, saksankirveliä, venäläistä rakuunaa ja salviaa. Joka toisessa tarhassa kasvatettiin poimulehteä, maustekirveliä, mäkikuismaa, basilikkaa sekä viher- ja kähäräminttua. Nämä lajit ovat suosituimpia suomalaisten keskuudessa nykyisinkin ja muodostavat suomalaisen yrttiperinteen (*Finnish herbal heritage*) pohjan.

Yrttitietoisuus muuttuu ja rikastuu. Nykyiset yrttitarhat toimivat entisten kartano- ja pappilapuutarhojen tapaan uusien yrttikasvien kokeilukenttänä. Muutamissa kokoelmissa kerätään ja ylläpidetään vanhoja suomalaisia perenna- ja maustekasvikantoja.

Yrttitarhat ovat tärkeitä modernissa yhteiskunnassa, sillä niissä puutarhaperinteemme säilyy seuraaville sukupolville. Niissä voi myös itse kokea vuosisadan takaisen ilmapiirin sekä nähdä, maistaa ja haistaa vanhoja kasveja. Näin elämys ja vaikutus moninkertaistuu.

Avainsanat: yrtit, lääkekasvit, maustekasvit, geenit, genotyyppi, geenivarat, geenipankit, monimuotoisuus, puutarhat, yrttikokoelmat, yrttitarhat

---

Herb gardens in Finland

Bertalan Galambosi

MTT Agrifood Research Finland, Plant Production Research, Karilantie 2A,
FI-50600 Mikkeli, Finland, firstname.lastname@mtt.fi

Abstract

During the last 25 years interest in the use and cultivation of culinary herbs and medicinal plants has increased in the different sectors of Finnish society.

While at the beginning of the 1980s the most popular monthly and weekly magazines had articles concerning herbs only in every third number, during 2001 every number had at least one article on the use or cultivation of herbs. During the last 15 years about 56 articles have been published in gardening magazines on the history of herbs in Finland and during the last decade numerous herb collections, herb gardens and show gardens have been created all around the country.

Within the framework of the Finnish National Plant Genetic Resources Programme for Agriculture and Forestry an inventory of medicinal and aromatic plants was made during 2004-2005. The inventory survey covered all public and private herb gardens in all parts of Finland and data were collected on the site, size and the body responsible for their upkeep as well on the plant species included and some observations on the main developmental trends.

As a results of the inventory work, during the last 15 years about 45 different herb gardens and collections have been found, of which five belong to university botanical gardens, two to research institutes, seven to agricultural colleges and three to other educational institutes. Six herb gardens were maintained in connection with local museums and municipalities, and public organizations maintained eleven herb gardens. In addition, we found eleven private herb gardens.

The size of the herb gardens varied between 30 and 800 m² and in many cases the herb garden was a part of a larger garden complex. The model for the newly created herb gardens was mainly the historical botanical garden of the University of Turku, founded by Professor Pehr Kalm in the 18th century. The main features of the so-called “Kalm garden model”, popularly known as a “parish garden”, are the four sectors of vegetables, fruits, flowers and herbs. The plants were grown in small quadrate plots, separated by stones, bricks or woods and the garden atmosphere was in many cases monastic, Baroque or English style.

The function of the herb garden depends on the aims of those who maintain it: education, teaching, demonstration, research, decorative function or recreation, in private gardens it may be personal pleasure, tourism or the supply of herb raw material for their own products or kitchen. In several cases it was clearly observed to be part of the care of local history, keeping the local identity and cultural heritage. There were a few collections in which old local herb species and important genetic resources have been collected and conserved.

The university collections had the largest number of herb species (63-131). Small-sized collections included 8-36 species, middle-sized collections 55-82. There were also some public collections with 110-120 species. Comparing the species spectrum with the historical references from the 17th to 19th centuries, the present herb gardens grow all those herb species which had some importance in former times.

The number of the most popular old Finnish herbs was 43, including only two species naturalised in Finland from abroad during the last decade (*Echinacea purpurea* and *Agastache foeniculum*). In 80 % of the gardens we found *Levisticum officinale*, *Artemisia absinthium*, *Origanum vulgare ssp. vulgare* and *Hyssopus officinalis*, while 75 % of the gardens grew *Carum carvi* and *Thymus vulgaris*, and 65 % had *Humulus lupulus*, *Angelica archangelica*, *A Armoracia rusticana*, *Myrrhis odorata*, *Artemisia dracuncululus "Inodora"* and *Salvia officinalis*. In every second garden we found *Alchemilla sp.*, *Anthriscus cerefolium*, *Hypericum perforatum*, *Ocimum basilicum*, *Mentha spicata* and *M. spicata var. crispa*. These are the best known and most appreciated species in both old and modern Finnish society and it is these species that form the basis of the Finnish herbal heritage.

At the same time we observed another important trend: the herbal heritage keeps changing and is becoming richer! The plant spectrum in the herb gardens was full of new and exotic herb species obtained from domestic and foreign seed companies or through the Internet. Enthusiastic herb growers try, grow, taste and use the novelties and in the course of time it will become clear, how well they suit the cooler and shorter Finnish summer and the taste of Finnish consumers. The present herb gardens function like the botanical gardens and progressive manor-house gardens 300 years ago.

We also observed that the seeds used in the gardens are predominantly of foreign origin. For this reason the visits to those gardens which focused on the collection and conservation of the old, well acclimatized Finnish herb strains, were particularly important. This activity must be continued and expanded in the near future.

Finally, it may be concluded that the role of the renaissance of herb garden traditions in modern society is significant. The founders, creators and main-

tainers of the gardens perform an important cultural and historical service. The herb gardens condense basic information about our ancestors, their lives, health-care, food and gardening skills, etc. and the visitors gain a personal impression and knowledge of them, which is important for their own identity and education.

Key words: old herbs, new herbs, herb collection, herb gardens, Finnish Herb Heritage, genetic diversity, genetic resources

---

Sisällysluettelo

1 Johdanto	10
2 Tausta.....	11
2.1 Mitä on yrttiperinne?	11
2.2 Yrttiperinnettä etsimässä	11
2.3 Suomalainen yrttiperinne.....	12
2.4 Geeniperinnettä etsimässä ja säilyttämässä	12
3 Mauste- ja rohdosyrttien inventaariohanke vuonna 2004–2005	14
3.1 Tavoitteet.....	14
3.2 Tietojen keruu.....	14
4 Tulokset.....	15
4.1 Kokoelmien määrä, sijainti ja ylläpitäjiä.....	15
4.2 Kokoelmien rakennusmuoto.....	17
4.3 Yrttitarhojen perustamisen motivaatiot	17
4.4 Lajien määrä eri kokoelmissa.....	18
4.4.1 Yliopistokokoelmat (Liite 2).....	19
4.4.2 Yleisö- ja yksityiskokoelmat (Liite 3).....	19
5 Tulosten tarkastelu	20
5.1 Yrttitarhojen esikuva	20
5.2 Mitä yrttikasveja viljeltiin ennen vanhaan?.....	21
5.2.1 Rohdoksena käytettyjen lajien määrä kirjallisuuden mukaan	22
5.2.2 Maustekasveina viljeltyjen lajien määrä kirjallisuuden mukaan.....	25
5.2.3 Yrttejä muihin käyttötarkoituksiin	25
5.3 Yrttien kylvösiementen saanti ennen vanhaan	26
5.4 Yrttitietoisuus Lapissa.....	26
6 Yrttitarhojen kasvivalikoima ja yrttitietoisuus vuosina 2004–2006.....	30

6.1	Kansallinen yrttiperinne elää ja säilyy yrttitarhoissa.....	30
6.2	Yrttiperinne elää myös ammattilehdissä	31
6.2.1	Vanhan ajan kasvitiedettä.....	33
6.2.2	Henkilöiden aktiivisuus.....	33
6.2.3	Paikalliset erikoisuudet esille	34
6.3	Yrttitarha: historian ikkuna rakennetussa kaupunki- ympäristössämme.....	35
7	Yrttiperinne muuttuu ja rikastuu	37
7.1	Yrttien suosio siemenhinnastojen nykyisen valikoiman mukaan.....	37
7.2	Uusien yrttilajien ja lajikkeiden tulo Suomeen	39
7.3	Uutuuskasvien siementä tulvii – hyvä vai huono asia?	40
7.4	Vanhojen yrttilajien keruun ja säilyttämisen merkitys	42
8	Yrttikokoelmien merkitys nykyisin ja tulevaisuudessa.....	44
9	Kirjallisuus	45
10	Liitteet	50

1 Johdanto

Viimeisten 25 vuoden aikana on Suomessa, yhteiskunnan eri sektorien huomio kääntynyt mauste- ja rohdosyrttien viljelyyn ja käytön lisäämiseen. Maatalouden muutoksessa on kaivattu maataloille uusia kasveja, ja mauste- ja rohdoskasveja voidaan pitää yhtenä vaihtoehtona.

Vaihtoehtokasveina, yrttikasvien viljelyyn ja jatkojalostukseen on valtakunnallisesti panostettu melkoisesti. Vuoden 2006 selvityksen mukaan on vuosina 1984–2004 toteutettu lähes 150 yrttiprojektia. Tutkimus- ja kehittämissprojektien rahallinen arvo oli n. 22–24 miljoonaa euroa. (Galambosi 2006). Näissä hankkeissa käsiteltiin ensisijaisesti yrttikasvien tuotantoa, viljelyä ja sen koneellistamista sekä jatkojalostukseen ja tuotteistamiseen liittyviä kysymyksiä.

Yrttikiinnostus on kuitenkin laajempi ilmiö. Aikakauslehdet ja television keittiöohjelmat ovat täynnä yrttireseptejä. Kirjahyllyt pursuavat yhä uudempiä yrttikirjoja. Terveyskaupat tarjoavat jatkuvasti yrttipohjaisia tuotteita kaikenlaiseen virkistymiseen, vatsan hyvinvointiin ja kunnon kohottamiseen. Yrttikasvit auttavat ihmisiä elämän eri alueilla!

Viimeisten 10 vuoden aikana on eri puolilla maata perustettu lukuisia yrttikokoelmia, -tarhoja ja -näytemaita. Näissä esitellään vanhoja ja uusia yrttikasveja vierailevan yleisön, varsinkin koululaisten iloksi ja tiedoksi. Myös vanhojen kotimaisten kantojen säilyttäminen on ollut tärkeää.

Mikä on tämän yrttikiinnostuksen taustalla? Miksi vaivaudutaan perustamaan, ylläpitämään ja kitkemään näitä kokoelmia? Miltä näyttävät nämä yrttikokoelmat ja minkälainen on niiden sisältö?

Tässä kirjoituksessa pyritään etsimään vastauksia näihin kysymyksiin.

2 Tausta

2.1 Mitä on yrttiperinne?

Tiivistettynä voidaan sanoa seuraavasti:

Yrttiperinne on mauste- ja rohdosyrttien viljelyyn, keruuseen ja käyttöön liittyvää, historian kuluessa kertynyttä perinnetietoa tai jo dokumentoitua koululääketieteellistä tietoa, sen ylläpitoa ja vaalimista

Yrttiperinne on laaja ja monikerroksinen tietojen kerrostuma, joka muodostuu hyvin monista eri elementeistä. Tällaisia ovat esimerkiksi alueen kasvillisuus, luonnonkasvien hyödyllisyys, alueen yleinen historia ja sivistyksen kehitys. Siihen liittyy viljelyn historia, ruokakulttuuri, terveydenhuollon historia, sekä kansanomaisen lääkintä ja sen vaikutukset, kuten myös virallisen apteekki- ja sairaalalaitoksen kehitys. Suuri merkitys ja vaikutus voi olla myös alueella toimineilla merkkihenkilöillä.

2.2 Yrttiperinnettä etsimässä

Eri puolilla maailmaa on nähtävissä yrttien ja yrttitarhojen suosion nousu ja renessanssi.

Lukuisissa teoksissa käsitellään rohdosyrttien historiaa, niiden käyttötapoja ja merkitystä eri kulttuureissa, etsitään omaa yrttiperinnettä, englanniksi ”Herbal Heritage” (Sumner, 2000).

Muutamia esimerkkejä:

- Scott (1991) on julkaissut irlantilaista yrttiperinnetietoa nimellä ”An Iris Herbal” Se on syntynyt v. 1735 ilmestyneen, alkuperäinen teoksen ”Botanologia Universal Hibernica” pohjalta.
- Keskiaikainen ja italialainen yrttiperinne on koottu yhteen ”Onnellisen elämän ohjekirjaan” (Il Libri di Casa Cerruti) v. 1983. (Mondadori, 1983).
- Amerikkalaiset ovat kartoittaneet omaa yrttiperinnettään, jossa on keskitytty A) Amerikan mantereiden alkuperäisten kasvien lääketieteelliseen keruuseen ja tutkimukseen ja B) eurooppalaisten uudisasukkaiden mukanaan tuomaan yrttiperinteen vaalimiseen. Alkuperäisten intiaanien yrttiperinteiden tutkimus ja nykyinen renessanssikausi on tuottanut mm. maailmanlaajuisen hittituotteen, punahatun

(*Echinacea*) valmisteita. Sitä viljellään Euroopassakin 250–300 hehtaarilla, ja siitä valmistetaan useita satoja tuotteita.

- ”The basket of herbs. A book of American Sentiments” kirjassa on laaja toimituskunta tarkistanut alkuperäisiä teoksia, runokokoelmia ja arkistolähteitä. Kirjassa esitellään vakuuttavasti, mitä yrtit ja yrttitarhat ovat merkinneet aikaisemmillä vuosisadoilla ihmisille, etenkin uudisasukkaille (Campbell - Tudor, 1983).
- Cracer & Morris (1990) ovat kartoittaneet yrttitarhoja koko USA:ssa ja heidän mukaansa USA:ssa on 329 yrttitarhaa.
- Kanadalaiset tutkijat esittelevät perusteellisessa kirjassaan Kanadan alkuperäisten rohdoskasvien historiaa, käyttöä ja nykytutkimusta (Small – Catling, 1999).

2.3 Suomalainen yrttiperinne

Myös suomalainen yrttiperinne sisältää kaikkia yllämainittuja elementtejä, alkaen lääkinällisistä uskomuksista ja loitsuista sekä kansan käyttämistä, ympäristöstämme kasvaneista rohdoskasveista.

Yrttien alkuperäinen käyttötarkoitus on ollut ensisijaisesti niiden parantava vaikutus. Historian kuluessa myös mauste-yrttien merkitys on korostunut ruuanlaitossa. Suuri joukko viljeltyjä rohdos- ja mauste-yrttejä on juurtunut suomalaisiin puutarhoihin, ensiksi kartanopuutarhoihin ja myöhemmin myös tavallisen kansan puutarhoihin ja pihapiireihin. Perinteisten koristekasvien joukossa on lukuisia vanhoja lääke- ja maustekasveja, jotka nykyisin tunnetaan lähinnä vain koristekasveina.

Suomalaista yrttihistoriaa ja -perinnettä on tutkittu laajasti ja siitä on julkaistu myös perusteellisia teoksia (Peldan, 1967). Suurelle yleisölle tietoja on onnistuneesti kerätty internetiin, ne löytyvät osoitteesta: www.yrttitarha.com > kansanperinne.

2.4 Geeniperinnettä etsimässä ja säilyttämässä

Tämä julkaisun syntymisen varsinainen syy on yhden kapean osa-alueen tutkiminen: vanhojen yrttikasvien kantojen etsiminen.

Tärkeimpien hyötykasvien geenivarojen keruun, tutkimuksen ja suojelun osalta on maailmassa suoritettu merkittävää työtä. Kaikille tärkeimmille hyötykasveille on olemassa laaja kansainvälinen tutkija- ja instituutioverkosto. Viime vuosien aikana huomio on kohdistunut myös pienempiin kasviryhmisiin, mm. mauste- ja rohdoskasvien geenivarojen tutkimuksiin. Työtä on

vauhdittanut muutama kaupallinen selvitys, joista ilmeni, että harvinaisemmista rohdosyrteistä monet ovat uhanalaistuneet intensiivisen ja kontrolloimattoman keruun myötä (Lande, 1998).

European Cooperative Programme for Plant Genetic Resources (ECPGR) on Eurooppalainen yhteistyöohjelma, joka toimii kymmenen verkoston avulla. Erikoiskasvien verkosto sisältää lääke- ja yrttikasvien työryhmän (Working Group of Medicinal and Aromatic plants, MAP WG), joka aloitti toimintansa vuonna 2002. Työryhmässä on 27 Euroopan maan edustajia, Suomi mukaan luettuna (Baricevic et al. 2004).

Eurooppalaisen mauste- ja rohdosyrttien työryhmän (MAP WG) tehtävä on edistää mauste- ja rohdosyrttien geenivarojen säilyttämistä Euroopassa, aloittaa mauste- ja rohdosyrttien luonnon populaatioiden geenivarojen inventaariointia kansallisella ja kansainvälisellä tasolla, laatia uhanalaisten, vaarantuneiden tai silmälläpidettävien rohdosyrttilajien lista ja määrittää niiden suojelemiseksi tarvittavat toimintaohjelmat.

Myös Pohjoismainen Geenipankki on tehnyt rohdosyrtejä koskevan tutkimustoiminnan SPIMED -projektissa, jossa oli mukana neljä Pohjoismaata ja kolme Baltian maata. Projektin tutkimustoiminta keskitettiin muutamaaan valittuun kasvilajiin. Siinä kartoitettiin vaarantuneiden rohdosyrttien nykytilanne, ja laadittiin jatkotoimenpide-ehdotuksia (Asdal et al. 2006).

Molempien hankkeiden yhtenä keskeisenä tavoitteena on saada mauste- ja rohdosyrttien tilanteesta tarkkoja asiatietoja, mikä edellyttäisi kansallisten rohdosyrttien inventaariota. Suomen sitoutuminen geenivaroja koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin on luonut myös uusia tietotarpeita, ja siksi vuonna 2001 perustettiin Suomen kansallinen kasvigeenivaraohjelma (MMM, 12/2001).

Johdannossa mainitusta yrttikiinnostuksesta johtuen Suomeen on perustettu lukuisia eri yrttikokoelmia, -tarhoja ja -näytemaita, joita ei tähän mennessä ole kattavasti tarkasteltu. Tämän takia kansallisen kasvigeenivaraohjelman puitteissa tehtiin kaksivuotinen yrttikartoitus, jonka tuloksia tämä raportti sisältää.

3 Mauste- ja rohdosyrttien inventaariohanke vuonna 2004–2005

3.1 Tavoitteet

Suomen kansallinen kasvi geenivaraohjelma on maa- ja metsätalousministeriön rahoittama. Ohjelma on rahoittanut kyseistä inventointia, joka tehtiin Maa- ja Elintarviketalouden tutkimuskeskuksen Mikkelin yksikön toimesta.

Hankkeen päätavoitteena oli saada kattavaa tietoa sekä viljeltävien että luonnonvaraisten mauste- ja rohdosyrttilajien kokoelmista ja niiden sisällöstä Suomessa. Haluttiin saada yksityiskohtaisia tietoja jo olemassa olevien yrttikokoelmien määrästä, niiden sijainnista, ylläpitäjistä, laajuudesta ja kokoelmien lajisisällöstä. Arvioinnin kohteena oli myös kokoelmissa olevien kantojen alkuperä, niiden ikä, sopeutuminen paikalliseen ilmastoon ja kulttuuriperinnöllinen arvo.

3.2 Tietojen keruu

Esikartoitus toteutettiin tarkastelemalla tietokantojen listoja ja kyselylomakkeiden avulla.

Ensimmäiset kyselylomakkeet, joita oli yli 150 kpl, lähetettiin sekä postitse että sähköisesti. Kyselykohteina olivat yliopistojen kasvitieteelliset puutarhat, maatalousoppilaitokset, tutkimuslaitokset, museovirasto sekä kansalaisjärjestöt (Maatiainen ry, Hyötykasviyhdistys ry, 4H-liitto, jne.). Lomakkeita postitettiin myös Puutarhaliiton matkailukohteille, maaseutukeskuksien puutarhaneuvojille, Marttojen ja 4H – Liiton neuvojille, sekä yksityisille yrittäjille.

Vastauksia saatiin lähes 50 kpl, joissa ilmoitettiin yrttikokoelmia olevan yhteensä 40 paikassa.

Kokoelmista ilmoittaneille postitettiin toinenkin kyselylomake, jossa pyydettiin tietoja kokoelmien sisällöstä, kasvilistasta, kasvien alkuperästä, ja ilmastollisesta sopeutumisesta ja arvoista.

Kahden hankevuoden aikana hankkeen toteuttajat vierailivat ja tutustuivat yhteensä 32 kokoelmaan. Vuonna 2004 tutustuttiin kahteenkymmeneen ja 2005 kahteentoista kokoelmaan.

Vierailut tehtiin yleensä loppukesällä ja niiden aikana arvioitiin kokoelman yleiskuntoa ja rakennustyyliä sekä tarkasteltiin kasvivalikoimaa.

4 Tulokset

Seuraavissa otsikoissa esitellään yli 45 yrttikokoelman ominaisuuksia ja tuloksia. Tärkeä osa ovat yrttikokoelmia esittelevät kuvat, jotka esitellään kuvaliitteessä. Joskus samoista kokoelmista esitellään useampia kuvia. Raportissa viitataan kokoelmien taulukossa 1. esitettyjen numeroiden mukaan ja kuvaliitteessä esitellään a-b-c-d alanumerolla samasta kokoelmista useampia kuvia.

4.1 Kokoelmien määrä, sijainti ja ylläpitäjiä

Ensimmäinen ja tärkein tulos oli että ko. vuosina Suomessa oli 45 eri yrttikokoelmaa ja yrttitarhaa! Taulukossa 1. esitellään kokoelmien omistajia, sijaintia ja kokoa. Taulukkoon 1 on laitettu myös niitä kokoelmia, joissa on vierailtu ennen hankkeen alkamista (nro 3, 4, 5, 33, 34, 41, 42, 44) toisaalta on myös muutamia yrttitarhoja, joissa ei ole vierailtu, mutta joista on julkaistu kirjoituksia (nro 22, 23, 45). Kokoelmat on ryhmitelty ylläpitäjien mukaan.

Yrttikokoelmista 5 oli yliopistojen, 7 maatalousoppilaitosten ja 3 muiden oppilaitosten ylläpitämiä. Eri museoiden pihalla oli 6 kokoelmaa, kuntien ja kansalaisjärjestöjen perustamia oli 11 kokoelmaa, ja yksityisessä omistuksessa oli 11 kokoelmaa. Tutkimuslaitoksista MTT: llä oli kaksi kokoelmaa.

Kokoelmien yleinen kunto ja ulkonäkö olivat hyvä, ruudut olivat kaikkialla hyvin hoidettuja. Kasvien nimilaput olivat yleensä paikoillaan. Kokoelmien laatu ja sisältö oli erittäin hyvä siellä, missä ylläpidossa ja toteutuksessa oli mukana ns. yrtti-ihmisiä, jotka olivat perehtyneet yrttitarhan suunnitteluun ja ylläpitoon.

Kokoelmien ikä vaihteli. Yliopistoiden kokoelmat olivat melko vanhoja, mutta muiden kokoelmien ikä oli vain 2-10 vuotta. Elias Lönnrotin syntymän 200- juhlavuosi on kiinnittänyt huomiota yrttiperinteisiin ja vuosina 2002-2004 on syntynyt kolme uutta kokoelmaa: Sammatissa (nro 15), Kajaanissa (nro 32) ja Annalassa (nro 31).

Kokoelmien koko vaihteli 30:n ja 800 m²:n välillä (Taulukko 1.) Kokoelmien koko määräytyi sekä tarkoituksen, suunnitelman, ja myös ylläpidon kustannusten mukaan. Kokoelmien yhteistiedot ovat Liitteessä 1. (Huom! Taulukkojen tiedoissa on voinut tapahtua muutoksia vierailun jälkeen).

Taulukko 1. Yrttikokoelmia Suomessa 2004–2005.

Ylläpitäjä	Nimi (kirjallisuusviite)	Paikka	Pinta-ala m ²	Vierailun aika
Yliopiston kasvitieteelliset puutarhat	1. Helsingin yliopiston kasvitieteellinen puutarha	Helsinki		2005
	2. Turun yliopiston kasvitieteellinen puutarha	Turku		2004
	3. Kuopion yliopiston tutkimuspuutarha	Kuopio		2003
	4. Joensuun yliopiston kasvi- ja eläintieteellinen puutarha	Joensuu	250	2003
	5. Oulun yliopiston kasvitieteellinen puutarha	Oulu		2003
Maatalousoppilaitokset	6. Hämeen Ammattikorkeakoulu	Lepaa	500	2004
	7. Yrkesinstitutet Sydväst	Espoo	300	
	8. Varsinais-Suomen Luonnonvaraopisto	Tuorla, Piikkiö	100	2004
	9. Uudenmaan maaseutuopisto	Hyvinkää	30	2005
	10. Pohjois-Savon Ammattiopisto	Muruvesi		
	11. Keski-Uudenmaan Ammattiopisto	Mäntsälä	30	2005
Muut oppilaitokset	12. Lapin Luonnonvaraopisto	Rovaniemi	50	
	13. Savonlinnan Opettajakoulutuslaitos	Savonlinna	400	2005
	14. Perheniemien Evankelinen Opisto	Iitti	100	2005
Tutkimuslaitokset	15. Työtehoseuran Lönnrot Opisto	Sammatti	200	2004
	16. MTT - Mikkeli	Mikkeli	600	2005
Museot	17. MTT- Elonkierto	Jokioinen	40	2005
	18. Turun linnan yrttitarha	Turku	50	2005
	19. Pukkilan Kartanomuseo	Piikkiö	250	2005
	20. Lohjan museo	Lohja	150	2004
	21. Lönnrotin Lammin talo	Sammatti	15	2005
	22. Voipalan yrttitarha (Jussila, 1998)	Sääksmäki		
Kunnat, kansalaisjärjestöt	23. Aschan talon puutarha (Salakaari, 199)	Heinola		
	24. Hatanpäänpuistokuja	Tampere	30	2004
	25. Redutti, yrttitarha	Kotka	400	2004
	26. Kenkävero	Mikkeli	400	2005
	27. Perinnepuisto, yrttitarha	Kangasniemi	40	2004
	28. Jokilaakson matkailupuutarha	Lapua I.	300	2005
	29. Koveron perinnekasvipuisto	Lapua II	100	2005
	30. Aspegrenin puutarha, Rosenlund	Pietarsaari	500	2005
	31. Annalan Puutarha, Hyötykasviyhdistys r.y.	Helsinki	500	2005
	32. Elias Lönnrotin näyttekasvimaa	Kajaani	28	
	33. Kotiseutumuseo, Sipoo	Sipoo	25	2002
Yksityisten kokoelmat, näytemaat	34. Kaupungintalon takapihan yrttitarha	Rauma	40	2002
	35. Kehäkukka Yrttitarha	Hämeenkyrö	300	2004
	36. Arja Aminoffin yrttimaa	Billnäs	100	2004
	37. Kärsälän Ruusutila	Somero	100	2004
	38. Gunnila Törnroosin yrttitarha	Westers	2000	2004
	39. Tertin kartano	Mikkeli	320	2005
	40. Kukkolan tilan näytepuutarha	Joensuu	100	
	41. Lehtiniemen yrttitarha (Marttinen, 200)	Savonlinna	250	2003
	42. Rohto- ja yrttipuista (Joutsenlahti-Lank, 1997)	Jämsä	7000	2003
	43. Ilkka ja Pirkko Harman yrttitarha	Hirvensalmi	150	2005
	44. Ämminen yrttitarha (Nuortio, 1989)	Halikko	1000	1989
	45. Kylmämäen yrttitarha (Sarrola, 2005)	Pieksämäki	200	

4.2 Kokoelmien rakennusmuoto

Yliopistollisten yrttikokoelmien muoto oli yleensä tyypillinen, rationaalinen, pienet ruudut suorassa rivissä tai taksonomisissa ryhmissä. Joensuun yliopiston Savonlinnan opettajakoulutuslaitoksen puutarha (nro 13) oli hieman vanhanajan yrttitarhan mallinen.

Hyvin usein yrttikasvikokoelmat ovat muiden puutarhakokonaisuuksien osia, kuten Lapualla (nro 28 ja 29), Mäntsälässä (nro 11) tai Lepaalla (nro 6). Puutarhoissa yrttiosasto oli kuitenkin selvästi erotettavissa omana alueena. Koulujen yrttikokoelmat sisälsivät neliömäisiä kasvuruutuja, kasvit olivat yhdessä tai useammassa rivissä, puun tai kivien reunustamissa penkeissä tai lavoissa.

Yleisölle tarkoitetuissa kokoelmissa yrtit olivat muiden hyötykasvien yhteydessä, mm. koristekasvien ja vihannesten rinnalla. Osa yksityisten ylläpitämistä tarhoista on tarkoitettu myös tuotantoon, niistä satoa korjattiin keittiöön raaka-aineeksi.

Perinteisiä barokki- tai englantilaistyyllisiä yrttitarhoja olivat muutamat yksityisten omistuksessa olevat kokoelmat, kuten Arja Aminoffin yrttitarha (nro 36) tai Gunnilla Törnroosin kokoelma (nro 38).

Eräs miellyttävä ja yleistyvä yrttitarhan muoto on ns. teemapuutarha. Hyötykasviyhdistyksen Annalan puutarhassa (nro 31) Helsingissä on Elias Lönnrothin ja Toivo Rautavaaran kunniaksi perustettu Eliaksen ja Toivon yrttimaa, Apteekkarien puutarha tai lapsille tarkoitettu yrttilabyrintti. Gunilla Törnroosin tilalla (nro 38) kasvit on istutettu eri teemojen ympärille, mm. Välimeren yrttien tarha, oregano- tai timjamikokoelma tai englantilaistyylinen yrttitarha.

4.3 Yrttitarhojen perustamisen motivaatiot

Kokoelmien tarkoituksen määrittää ylläpitäjän tausta. Tutkimuslaitoksien kokoelmien tarkoitus on tutkimus ja tiedottaminen, yliopistokokoelmien tarkoitus on ensisijaisesti opetus- ja tutkimustehtävä, sama koskee myös maatalousoppilaitosten yrttitarhoja.

Yrttiperinteiden vaaliminen ja sen tiedottaminen yleisölle on ollut paikallisten museoiden yrttikokoelmien päätehtävä (Pukkilan kartanomuseo (nro 19), Lohjan museo (nro 20) ja MTT:n Elonkierto (nro 17)). Samanaikaisesti eri kuntien tai järjestöjen yrttitarhojen roolit poikkesivat toisistaan tapauskohtaisesti.

Osa niistä on toiminut kaupunginpuutarhoina, kuten Kotkan Redutti yrttitarha (nro 25), Kangasniemen Perinnepuisto (nro 27) tai Tampereen Hatanpäänpuistokuja (nro 24), mutta osa toiminut myös matkailukohteena, kuten Sam-

matin Lönnrot opiston Eliaksen yrttitarha (nro15), Mikkelin Kenkäveron (nro 26) tai Lapuan matkailupuutarhat (nro 28 ja 29).

Näiden yrttitarhojen tarkoitus on ollut enemmän neuvonnallinen: ruokailun ja etenkin maustamisen edistäminen, nautinnollisen keittotaidon ylläpito sekä yrttien esteettisyyden ja niiden käytön korostaminen.

Yllättävää oli kuitenkin se, että yhdeksän yrttikokoelmaa oli perustettu yksityisten ihmisten tai yrittäjien voimin. Näiden tarhojen perustamisen syyt olivat enimmäkseen taloudellisia: raaka-aineen tuotantoa omaan myyntiin, joko tuoreena tai kuivattuna ja houkuttelemaan vierailijoita tutustumaan yrttitarhan erikoisuuksiin, esim. Tertin kartano (nro 39) ja Gunilla Törnroosin tila (nro 38). Kuitenkin osalla yksityiskokoelmista tavoitteet ovat olleet myös opetuksellisia, kuten Frantsilan yrttitilan yrttitarha (nro 35), tai tunnelmallisten toiveiden täyttäminen, Rohto- ja yrttipuisto Jämsässä (nro 42) tai Kärskylän ruusutila (nro 37).

Yllämainittujen opetuksellisten tai taloudellisen motivaatioiden lisäksi muutamissa tapauksissa huomattiin selkeitä kulttuurihistoriallisia syitä, erityisesti maineikkaimpien museoympäristöjen yhteydessä kuten Pukkilan kartanomuseo (nro 19), Billnäsin ruukin yrttitarha (nro 36) tai Lohjan museon yrttitarha (nro 20). Perustamisen syitä on ollut oman paikkakunnan historian merkkihenkilöiden ”malliteosten” vaaliminen, esim. Lönnrotin tarha Sammatissa (nro 21) tai Kajaanissa (nro 32) sekä tunnelmallisten kaupunkiympäristöjen ”koristaminen ” maineikkaan yrttitarhan avulla, kuten Kotkan Redutti (nro 25) ja Rauman kaupunkitalon takapiha (nro 34)

Hyvin selkeästi on tullut esille yrttien esteettisten arvojen löytäminen ja taitava käyttö kohdissa, joissa kokoelman yksi päätavoite on ollut historian vaalimisen lisäksi yrttikasvien koristeellisuus Esim. Kotkan Redutti (nro 25) ja Mikkelin Kenkävero (nro 26). Molempien tarhojen suunnittelijana on toiminut Marttaliiton puutarhaneuvoja, Anneli Miekko-oja Mikkelistä.

Kasvigeenivaraohjelman tavoitteita silmälläpitäen oli suuri ilo tutustua Kangasniemen Pirttipuiston yrttiosastoon (nro 27), jonka todistetusti vanhoja yrttikantoja on kerätty ympäri kirkonkylää, vanhojen talojen puutarhoista. Kasvien kartoittamisessa ja yrttitarhan perustamisessa on auttanut perusteellinen paikallinen historiikkiteos, jossa esitellään kylän puutarhahistoriaa yli parisataa vuotta taaksepäin (Suuronen, 2001).

4.4 Lajien määrä eri kokoelmissa

Lajien määrä on vaihdellut kokoelmien koon ja iän mukaan, mutta lajien määrään on ensisijaisesti vaikuttanut kokoelman tarkoitus ja osittain suunnittelijan osaaminen.

4.4.1 Yliopistokokeelmat (Liite 2)

Lajien määrä oli suurin yliopistojen yrttikokeelmissa. Kuudessa kokoelmassa ylläpidettiin yhteensä 543 lajia. Lajien määrä oli erittäin suuri, koska Suomessa kasvavien lajien lisäksi saattaa olla runsaasti ulkomaisia samaa sukua olevia lajeja (esim. lajien määrä oli *Mentha* suvussa 14, *Allium* suvussa 11, 6 *Rheum* suvussa 6 ja *Origanum* suvussa 5). Yhteismäärään on laskettu mukaan myös jollakin tavalla rohdoksena käytettyjä marjakasveja *Hippophaë* (4), *Rubus* (6), *Vaccinium* (4) lajia.

Eri kokoelmissa ei ollut samoja kasveja, lukumäärä vaihteli suuresti. Yrttilajeja oli eniten Oulun yliopiston (131 lajia) ja Helsingin yliopiston (111 lajia) kasvitieteellisissä puutarhoissa. Turussa, Kuopiossa ja Joensuussa lajien määrä oli 80, 71 ja 63 kpl. Savonlinnan opettajalaitoksen puutarhassa lajien määrä oli melko suuri 66 kpl.

4.4.2 Yleisö- ja yksityiskokeelmat (Liite 3)

Lajien määrän mukaan yleisökokeelmia voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

I. Ensimmäiseen ryhmään kuuluu 10 kokoelmaa, joissa lajien määrä on alhainen 8-36 kpl. Nämä kokoelmat ovat kooltaan melko pieniä, ruuduissa on yleensä muutama kasvi. Sisällöllisesti ne ovat keskittyneet vanhan ajan kasvien esittelyyn. Sellaisia ovat mm. Jokioisten Elonkierron yrttitarha (nro 17), Lohjan museon yrttitarha (nro 20) tai Kangasniemen Perinnepuiston yrttiruudut (nro 27).

II. Toisen, ns. keskisuurien kokoelmien lajimäärä oli 55 - 82 kpl ja tähän kuuluu 7 kokoelmaa. Kokoelmat ovat rakenteeltaan isoja ja vaikuttavia. Ne sisältävät erilaisia osastoja, lajit on istutettu eri teemojen mukaan. Sellaisia yrttitarhoja ovat mm. Kotkan Redutti (nro 25), Hyötykasviyhdistyksen Annalan kokoelma (nro 31), Perheniemen Evankelisen Opiston yrttitarha (nro 14) tai Savonlinnan opettajankoulutuslaitoksen kokoelma (nro13).

III. Ryhmän kahdessa kokoelmassa lajien määrä oli erittäin suuri: Mikkelin Kenkäverossa (nro 26) oli 113 lajia ja Frantsilan yrttitilan (nro 35) Kehäkukka yrttikokeelmassa oli 119 lajia. Näissä kokoelmissa on laaja laji- ja lajike määrä palvellut neuvonnallisia ja opetuksellisia tavoitteita, samalla tavalla kuin yliopistojen laajat kokoelmat.

5 Tulosten tarkastelu

5.1 Yrttitarhojen esikuva

Suomalaista puutarhahistoriaa on tutkittu ja käsitelty monessa teoksessa ja kirjoittajat ovat melko yksimielisiä siitä, että Turun yliopiston kasvitieteellisen puutarhan merkitys on suomalaisessa puutarhakulttuurissa kiistaton. (Saarnijoki, 1974, Peldan, 1967, Ruoff, 2001b, Häyrynen, 2001, Forsius, 2001a: www sivut).

Kasvitiede oli monen lääkärin ja papin harrastuksena, kun he olivat saaneet kipinän siihen opiskeluaikanaan Turussa. Turun akatemian puutarhaa harrastavien professoreiden ja heidän lukuisten oppilaidensa vaikutus oli merkittävä maan hallitsevan puutarhakulttuurin osalta (Häyrynen, 2001). Oppilaista yksi kuuluisimpia oli Elias Lönnrot (1802 - 1884), joka Kalevalan lisäksi on jättänyt jälkensä myös maan kasvitieteen historiaan. Turusta valmistuneiden pappien ja virkamiesten ansiosta levisi ympäri maata tietoa, kirjoja, siemeniä ja taimia. Kouluaikoina tutuksi tullut ns. ”kalmilainen puutarhamalli” on levinnyt laajasti ympäri Suomea.

Tämän mallin olennaiset ominaisuudet perustuivat Turun akatemian kasvitieteelliseen puutarhaan.

(Kuvaliite: kuva 45). Se oli symmetrisen muotopuutarhan ihanne. Silloisten käsitysten mukaan paras muoto puutarhalle oli neliö tai suorakulmio, koska sillä saadaan säännöllinen ja miellyttävä näkymä. Poikkikäytävillä suosittiin suorakulmioita jakamaan alue pienempiin kortteleihin ja rinteissä olevia puutarhoja rakennettiin terasseiksi kivisten tukimuurien avulla.

Puutarhan funktionaalinen ja sisällöllinen kolmijako vakiintui: puutarhassa oli kukkatarha, keittiö- ja yrttitarha ja hedelmätarha. Jako tapahtui hedelmäpuiden, kirsikoiden tai marjapensaiden avulla.

Tuulensuojaistutuksina käytettiin mm. metsälehmusta, pähkinäpensasta, saarnea tai leikattua kuusiaitaa. Myös Kalmin käyttöön ottamaa, uutuuskasveja, orapihlajaa käytettiin aitana.

Kalmilainen korttelipuutarha ilmaantui 1700- luvun lopulla varsin moneen suomalaiskartanoon. Tietolähteissä 1700- luvulla puistoja mainitaan olleen yli 25 kartanossa. Korttelimaisen puutarhan pääelementit olivat lähes 1950-luvulta asti löydettävissä suomalaisessa pappilapuutarhassa: sisääntuloteitä reunustivat koivu- tai kuusikuja, puutarhassa oli hedelmäpuita ja marjapensaita, lehtimajoja, hoidettuja hiekkakäytäviä, ja pappilan ikkunasta näkyviä kukkaistutuksia. (Häyrynen, 2001).

Tiina Koskimiehen ja Maarit Knuutilan tuore kirja käsittelee ansiokkaasti pappiloiden merkitystä maamme kulttuurihistoriassa. (Koskimies-Knuutila, 2007). Kirjailija toteaa, että pappilakulttuuri on lähes täysin hävinnyt, ja elää vain muistelmissa. Kuitenkin 250 - 300 vuotta vanhan puutarha- ja ryytitarihakulttuurin renessanssi on nykyisin selvästi havaittavissa. Hankkeen aikana ympäri Suomea on vierailtu useissa yrttikokoelmissa, näytetarhan, pappilapuutarhan tai puiston osissa, joiden juuret ovat peräisin Turun yliopiston kalmilaisesta puutarhasta. Tämän puutarhamalliin klassiset esimerkit ovat mm. Pietarsaareissa Aspegrenin puutarha (nro 30) ja Mikkelin Kenkävero (nro 26). Näiden puutarhojen ihanuus ja kauneus tervehtii vierailijoita ja katsojia kuvaliitteen jokaisessa kuvissa (katso Kuvaliite).

5.2 Mitä yrttikasveja viljeltiin ennen vanhaan?

Hankkeen päätarkoitus oli kartoittaa yrttitarhojen kasvivalikoimia. Koska nykyiset tarhat ovat entisaikojen tarhojen rekonstruktioita, on aluksi tarkasteltava saatavilla olevia historiallisia lähteitä: mitä kasveja esi-isiemme viljelivät.

Suomalaisten yrttikasvien käyttöperinteiden mukaan kasvivalikoima jakautuu karkeasti kahteen ryhmään: luonnosta kerättyihin ja puutarhoissa kasvatettaviin yrtteihin. Tässä katsauksessa keskitymme ensisijaisesti viljeltyihin yrtteihin, vaikka muutamissa kokoelmissa luonnon yrtitkin olivat esille (Frantsilan yrttitilan Kehäkukka näytetarhassa (nro 35) tai MTT:n Elonkierrossa, (nro 17).

Viljeltyjen yrttien lajivalikoiman muodostumiseen ovat vaikuttaneet monet tekijät: ensisijaisesti ilmastolliset ja maantieteelliset olot sekä alkuperäinen kasvillisuus. Toisaalta maan poliittiset olot, kulttuuri ja jopa lainsäädäntö ovat voineet vaikuttaa. Historian valossa on viljeltyjen kasvien valikoimaan vaikuttanut sekä positiiviset että negatiiviset tekijät.

Positiivisia tekijöitä ovat mm. valtiovallan pyrkimys edistää uusien talouskasvien viljelyn kotimaista kehitystä, esim. tupakan, humalan tai värimorsinjon viljely hyödyn aikakautena. Useiden mausteiden ja rohdoskasvien käyttö on alkanut mm. muodin tai terveydenhuollon ansiosta. Eri ajanjaksojen merkkihenkilöiden toiminta ja vaikutus on ollut hyvin merkittävää. Positiivisesti ovat vaikuttaneet myös opetus- ja tutkimuslaitosten sekä eri järjestöjen toiminta ja kansalaisten kiinnostus.

Negatiivisia tekijöitä ovat sodat ja pakkastalvet, jotka ovat tuhonneet puutarhoja, valtiovallan muuttunut talouslinja, kun tukipolitiikka on muuttunut, eikä ole suosinut enää uudistuksia. Näitä ovat myös suoritettujen viljelykokeiden negatiiviset koetulokset, kuten Björn Lindbergin kokeessa vuosina 1900–1904 (Peldan, 1967. s.699).

5.2.1 Rohdoksena käytettyjen lajien määrä kirjallisuuden mukaan

Suomessa säilyneet historialliset kasvilistat kertovat enimmäkseen silloisten aikojen kasvitietämyksestä eli rohdoskäytöstä. Tietoja on vähemmän varsinaisesta viljelystä. Tärkeimmät alkuperäiset lähteet ovat Naantalin luostarissa käytetty yrttikasvien lista, ja prof. Tillandzin laatima kasvilista Turun seudulla kasvatetuista kasveista vuonna 1683 (Catalogum plantarum) (Peldan, 1967). Tiedossa on myös Pietari Gaddin kirja vuodelta 1768 (Gadd, 1768) ja porilaisen J. Palanderin apteekkarin viljeltyjen yrttikasvien lista vuodelta 1827. (Peldan, 1967). Näiden lähteiden mukaan XVII- XIX. vuosisatojen aikana viljeltyjen yrttien lajimäärä vaihteli 13:sta 39:ään (Taulukko 2).

Taulukko 2. Viljeltyjen mauste- ja rohdosyrttien määrä kirjallisuuslähteissä.

Laji	Suomalainen nimi	KASVILISTAT		VILJELTYJEN KASVIEN LISTAT		
		Naantali 1440	Tillandz 1673	Gadd 1768	Palander 1827*	Saarnijoki 1974
<i>Allium sativum</i>	valkosipuli, kynsilaukka		x	x	x	
<i>Allium schoenophrasum</i>	ruohosipuli			x		x
<i>Althaea officinalis</i>	rohtomalva		x			
<i>Angelica archangelica</i>	väinönputki		x			
<i>Anethum graveolens</i>	tilli		x	x		x
<i>Anthriscus cerefolium</i>	maustekirveli		x	x		x
<i>Armoracia rusticana</i>	piparjuuri	x	x		x	x
<i>Artemisia abrotanum</i>	aaprottimaruuna		x			x
<i>Artemisia dracunculoides</i>	rakuuna		x			
<i>Artemisia absinthium</i>	koiruoho, mali	x	x		x	x
<i>Betonica officinalis</i>	rohtopähkämö		x			
<i>Borago officinalis</i>	kurkkuyrtti		x			
<i>Calendula officinalis</i>	kehäkukka		x			
<i>Carthamus tinctorius</i>	saflori		x			
<i>Carum carvi</i>	kumina		x		x	x
<i>Chelidonium majus</i>	keltamo	x				
<i>Cnicus benedictus</i>	benediktinohdake		x		x	
<i>Cochlearia officinalis</i>	rohtokuorimo		x	x	x	
<i>Coriandrum sativum</i>	korianteri		x	x	x	
<i>Digitalis officinalis</i>	rohtosormustin kukka					
<i>Foeniculum vulgare</i>	fenkoli			x		
<i>Gratiola officinalis</i>	rohtokuntio				x	
<i>Humulus lupulus</i>	humala		x	x	x	x
<i>Hypericum perforatum</i>	mäkikuisma					

<i>Hyssopus officinalis</i>	iisoppi			x	x	x
<i>Inula helenium</i>	isohirvenjuuri		x			
<i>Juniperus communis</i>	kataja	x			x	
<i>Lamium album</i>	valkokeippi					
<i>Lavandula angustifolia</i>	laventeli					x
<i>Lepidium sativum</i>	vihanneskrassi					
<i>Lepidium ruderales</i>	pihkrassi					
<i>Levisticum officinale</i>	lipstikka		x			x
<i>Linum usitatissimum</i>	pellava					
<i>Malva sp.</i>	malva		x			
<i>Matricaria recutita</i>	kamomilla	x			x	
<i>Melilotus officinalis</i>	rohtomesikkä				x	
<i>Melissa officinalis</i>	sitruunamelissa		x			x
<i>Mentha spicata</i>	viherminttu				x	
<i>Mentha x piperita</i>	piparminttu		x		x	x
<i>Myrrhis odorata</i>	saksankirveli	x		x		x
<i>Ocimum basilicum</i>	basilika		x	x		x
<i>Origanum majorana</i>	maustemeirami	x	x	x		x
<i>Origanum vulgare</i>	mäkimeirami, oregano		x			
<i>Papaver somniferum</i>	opiumunikko		x		x	
<i>Petroselinum crispum</i>	persilja	x	x	x	x	x
<i>Petasites hybridus</i>	leskenlehti		x			
<i>Peucedanum ostruthium</i>	mestarijuuri ohtosuoputki		x			
<i>Plantago lanceolata</i>	heinäratamo					
<i>Pimpinella anisum</i>	anisruoho	x	x	x	x	x
<i>Primula veris</i>	kevätesikko		x			
<i>Rheum officinalis</i>	raparperi		x			
<i>Rosmarinus officinalis</i>	rosmariini					x
<i>Ruta graveolens</i>	tuoksuruuta	x	x	x		
<i>Salvia officinalis</i>	salvia		x		x	x
<i>Sanquisorba minor</i>	punaloppu		x			
<i>Satureja hortensis</i>	kynteli		x	x		x
<i>Sinapis alba (Brassica n.)*</i>	valkosingappi	x	x	x	x	x
<i>Silybum marianum</i>	maarianohdake		x			
<i>Solidago virgaurea</i>	kultapiisku					
<i>Symphytum officinalis</i>	rohtoraunioyrtti					
<i>Thymus serpyllum</i>	kangasajuruoho			x		
<i>Thymus vulgaris</i>	timjami					x
<i>Tropaeolum majus</i>	koristekrassi					x
<i>Urtica dioica</i>	nokkonen	x				
<i>Valeriana officinalis</i>	rohtovirmajuuri				x	
<i>Viola tricolor</i>	keto-orvokki	x			x	
Lajit yhteensä:		13	39	27	22	24

*=in Peldan (1967).s. 697–698.

Eniten lajeja on Tillandzin listassa, mutta siinä mainitaan vain kasvien nimiä, ei viljelytoimintaa. Viljelyn osalta varmoja listoja ovat ne, joissa kerrotaan eri lajien viljelystä, kuten Gadd, 1768, Palander, 1827, tai Saarnijoki, 1987.

Vuosina 1998, on Kalliomäki kirjallisuustutkimuksessaan käynyt läpi kaikki merkittävimmät suomalaiset historialliset tietolähteet, ja tarkastellut Suomen kansanlääkinnässä ja lakisääteisessä apteekkilaitoksessa käytettyjen rohdoskasvien määrää. Tutkimusten mukaan lähes 600 kasvilajia on käytetty jossain määrin lääkinällisiin tarkoituksiin. Kalliomäki luetteli 50 eniten käytettyä kasvilajia (Taulukko 3) Lajien ryhmittely on kirjoittajan tekemä. Kuudentoista viljellyn lajin osalta on tiettyä epävarmuutta, koska lajeja löytyy sekä luonnosta että myös viljeltyinä. Mainittakoon, että muiden katsausten mukaan rohdostarkoituksiin käytettyjen lajien määrä oli alle 200 (Hälvä, 1988).

Taulukko 3. 50 Suomessa eniten käytettyä rohdoskasvilajia Kalliomäen (1998) mukaan.

Luonnon kasvit	Viljellyt lajit	Puut ja pensaat
<i>Achillea millefolium</i>	<i>Angelica archangelica</i>	<i>Betula sp.</i>
<i>Alchemilla vulgaris</i>	<i>Artemisia absinthium</i>	<i>Frangula alnus</i>
<i>Artemisia vulgaris</i>	<i>Calendula officinalis</i>	<i>Juniperus communis</i>
<i>Arctium lappa</i>	<i>Carum carvi</i>	<i>Picea abies</i>
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	<i>Elymus repens</i>	<i>Pinus nigra</i>
<i>Calluna vulgaris</i>	<i>Humulus lupulus</i>	<i>Ribes nigrum</i>
<i>Capsella bursa-pastoris</i>	<i>Matricaria recutita</i>	<i>Rubus ideaus</i>
<i>Cetraria islandica</i>	<i>Mentha x piperita</i>	<i>Salix sp.</i>
<i>Chelidonium majus</i>	<i>Petroselinum crispum</i>	<i>Sorbus aucuparia</i>
<i>Drosera rotundifolia</i>	<i>Plantago lanceolata</i>	<i>Tilia sp.</i>
<i>Equisetum arvense</i>	<i>Primula veris</i>	
<i>Filipendula ulmaria</i>	<i>Symphytum officinale</i>	
<i>Hypericum perforatum</i>	<i>Thymus serpyllum</i>	
<i>Lamium album</i>	<i>Valeriana officinalis</i>	
<i>Menyanthes trifoliata</i>	<i>Verbascum thapsus</i>	
<i>Origanum vulgare</i>	<i>Viola tricolor</i>	
<i>Plantago major</i>		
<i>Potentilla erecta</i>		
<i>Solidago virgaurea</i>		
<i>Taraxacum officinale</i>		
<i>Trifolium pratense</i>		
<i>Tussilago farfara</i>		
<i>Urtica dioica</i>		
<i>Vaccinium sp.</i>		
Yhteensä:	24	10

5.2.2 Maustekasveina viljeltyjen lajien määrä kirjallisuuden mukaan

Maustekasvien viljelyn osalta arvokas ja hyvin kasvikohtainen tietolähde on Saarnijoen (1974) katsaus, jossa tarkasteltiin erittäin laajaa aineistoa, pitäjänkertomuksista paikallisten historiankirjojen kautta lääke- ja keittokirjoihin. Maustamistarkoituksiin viljeltyjen ja käytettyjen lajien määrä on huomattavasti suppeampi. Saarnijoen mukaan maustamiseen käytettyjen lajien määrä oli 24. (Taulukko 2.)

Saarnijoen (1974) mukaan 1800 - 1900 lukujen vaihteessa puutarhakulttuuri on taas taantunut ja yrttien suosio on hiipunut. Rohdoskasvien käyttö väheni, ja esiin nousi eri lajien arvo mausteena. Puutarhoissa viljeltiin vain välttämättömiä yrttejä: persiljaa, piparjuurta, ruohosipulia, meiramia ja timjamia. Puutarhaopaskirjat neuvoivat käyttämään pienempiä penkkitarhoja kalmilaisen korttelipuutarhan asemasta. Penkkitarhojen mitat olivat 1.2 x 15 m ja kasvit sijoitettiin paririviin. Tämäntyyppinen suunnitelma on entisöitynä Kangasniemellä (nro 27).

Yrttivalikoima oli vakiintunut: Suoraan kylvämällä lisättiin seitsemää lajia: anista, koristekrassia, kynteliä, kirveliä, tilliä, persiljaa ja valkosipulia. Lavoissa esikasvatetuista taimista kasvatettiin myös seitsemää lajia: basilikaa, meiramia, rosmariinia, laventelia, salviaa, sitruunamelissaa ja timjamia. Monivuotiset, koristeelliset yrtit, kuten rakuuna, ruohosipuli, saksankirveli, aaprotti, minttu, koiruoho, piparjuuri, rohtoliperi ja iisoppi istutettiin perennapenkkiin.

Nykyajan tutkija tai lukija ihmettelee, miten itsestään selvää oli silloin kasvattaa sellaisiakin yrttejä, joita nykyisin pidetään heikosti kestävinä ja huonosti talvehtivina lajeina: kuten laventeli, rosmariini ja anisruho. Esim. v. 1617 Kastelholman linnan puutarhasta korjattiin juuripersiljan, piparjuuren, sipulin, retikoiden lisäksi neljä kannullista aniksen siemeniä!! Hyvä sato saatiin myös punajuuren ja sipulin lisäksi basilikasta ja meiramista (Ruoff, 2001a, sivu 26). Yksityiskohtaisia tietoja saadaan myös Vanhoja suomalaisia puutarhoja kirjasta (Ruoff, 2001a), jonka tietolähteet ovat alkuperäisiä arkitolähteitä.

5.2.3 Yrttejä muihin käyttötarkoituksiin

Yrttien kansanomaisiin käyttötapoihin kuuluu kaksi erikseen mainittava käytätapaa, joilla kansan keskuudessa oli erityinen merkitys.

Viinan maustamiseen käytettiin sekä luonnosta kerättyjä, että talon ympärillä viljeltyjä kasvi- ja yrttilajeja. Viljellyt lajit olivat: anis, koiruoho, kumina, minttu, mustaherukka, tilli, timjami ja valkosipuli. Siitä ei ole varmuutta ke-

rättiinkö kumina ja minttu luonnosta vai olivatko ne viljeltyjä. Viinan maustamiseen käytettyjä aromikkaita luonnon kasveja olivat kanerva, kataja, koi-vu, kuisma, mesiangervo, mänty, pihlaja, suomyrtti ja voikukka.

Myös kirkonmenojen aikana käytettiin aromikasveja ja yrttejä. Kirkkovatsaksi sopivien yrttien tärkein ominaisuus oli niiden tuoksuminen. Tuoksujen uskottiin karkottavan syöpäläisiä ja samanaikaisesti helpottavan ihmisten hengitystä tai hereillä pysymistä täydessä kirkossa. Näitä kasveja olivat koi-ruoho, suopursu, lipstikka aaprotti, pihakrassi, ruohosipuli ja mintut. Tanskassa ja Ruotsissa tähän tarkoitukseen käytettiin vielä salviaa, pietaryrttiä, sitruunamelissaa, palsamipäivänkakkaraa, laventelia ja iisoppia. Koska taulukko 2:n mukaan lajeja viljeltiin myös suomalaissa puutarhoissa, voidaan olettaa, että niitä käytettiin kirkkovatsaksi.

5.3 Yrttien kylvösiementen saanti ennen vanhaan

Ruotsi-Suomen valtakunnassa saksalaisen kulttuurin vaikutus oli suuri. Ruotsinvallan aikana lääkäriksi opiskeltiin Saksassa ja Hollannissa. Apteekkarit olivat usein saksalaissyntyisiä. Hansakauppiat välittivät erilaisia tuotteita, mm puutarhatarvikkeita, jotka tulivat Saksasta ja Tanskasta, Tukholman, Tallinnan tai Lyypekin kautta. Yrttikasvien siementen vanhat suomalaiset nimet kertovat tästä vaikutuksesta yksiselitteisesti (Ruoff, 2001a, sivu 40).

saksankumina	fenkoli
saxan carvas papu	sinilupiini
saxan minttu	basilika
saksan ohdake	sikuri
saxan salaatti	endivia
saxan katinnauris	rohtomalva, <i>Althea officinalis</i>
saxan härjän kieli	kurkkuyrtti
olandinjuuri (alant = saksal.)	isohirvenjuuri
ruozin safframi	safflori
spania tai talwi kirveli	saksankirveli, <i>Myrrhis odorata</i>
spanian krassa, karwas krassa	<i>Cochlearia</i>
saksan kataja	aaprottimaruna

5.4 Yrttitietoisuus Lapissa

Suomalaisen historian päänäyttämö on Etelä- ja Keski-Suomen alueella, ja historialliset lähdetiedot ovat enimmäkseen tältä alueelta. Tässä kappaleessa olevat tiedot eivät ole kovin vanhoja, alkaen vasta vuodesta 1850, mutta niiden erikoisuutena on se, että ne ovat peräisin maan pohjoisimmasta kolkasta. Yrttitutkija ihmettelee, miten syvää ja elävää oli kasvien ja yrttien tunteminen 100–150 vuotta sitten Inarin ja Petsamon asukkaiden keskuudessa!

I maailmansodan jälkeen Koillis- – Lapissa oleva Petsamo liitettiin Suomeen, ja alueen taloudellinen hyödyntäminen ja sitä edeltävä tutkimus vilkastui. Tutkija A.A. Parvela on suorittanut laajaa kasvitieteellistä ja maatalouselinkeinojen kartoitusta. Raportista ilmenee, miten laaja oli siellä asuvien ihmisten tieto yrttien viljelystä (Parvela, 1931, 1934).

Inari: Vuonna 1923 A. A. Parvela kävi Inarissa ja keräsi tietoja yhteensä 107 kodin viljelyksistä (15 säätyläiskotia, 55 talollisia ja 17 työläiskoteja). Hän on itse nähnyt 166 viljeltyä kasvilajia, joista peltokasvien määrä oli 12 kpl. Puutarhakasveista 22 oli vihanneskasveja, 5 marjakasveja, 17 koristepuita ja 49 ruohovartisia koristekasveja ja 61 huonekasvilajeja. Lisäksi hän paikan päällä keräsi tietoja vanhoista kirjallisuuslähteistä, ja yllämainittujen lajien kanssa inarilaisten viljelemien lajien määrä oli yhteensä 241. Taulukko 4:n mukaan yrttilajien määrä yhteensä oli 39 lajia.

Taulukko 4. Inarin alueella tunnetut ja viljellyt yrttikasvit Parvelan (1934) mukaan.

KASVI	Alettiin kasvattaa, alkaen vuodesta						
	~1874	1874–1883	1883	1894	1909–1922	1911	1923
Ojakärsämä - <i>Achillea ptarmica</i>		B					B
Ruusuleinikki - <i>Adonis vernalis</i>		B					
Ruohosipuli - <i>Allium schoenoprasum v. sibiricum</i>	A		A				A
Tilli - <i>Anethum graveolens</i>	A		A				A
Väinönputki - <i>Angelica archangelica</i>							B
Tuoksusimake - <i>Anthoxanthum odoratum</i>						B	
Kirveli - <i>Anthriscus cerefolium</i>			A				
Piparjuuri - <i>Armoracia rusticana</i>	A		A				A
Mukulaselleri - <i>Apium graveolens rapaceum</i>					A		A
Aaprotti - <i>Artemisia abrotanum</i>					A (~1911)		
Koiruoho - <i>Artemisia absinthium</i>		B	A				
Kehäkukka – <i>Calendula officinalis</i>							B
Paprika - <i>Capsicum annuum</i>		C					
Kumina - <i>Carum carvi</i>							
Krookus - <i>Crocus sativus</i>							
Sikuri - <i>Cichorium intybus</i>					A		
Tuoksu hulluruoho - <i>Datura metel</i>						B	
Mesiangervo - <i>Filipendula ulmaria (Spiraea u.)</i>							B
Tuoksuherne - <i>Lathyrus odoratus</i>		B		B			B
Vihanneskrassi (krassi) - <i>Lepidium sativum</i>			A				
Kähärämalva - <i>Malva crispa (M. verticillata)</i>				B			
Rantaminttu - <i>Mentha arvensis</i>							B
Tarhaneito - <i>Nigella damascena</i>				B			
Meirami - <i>Origanum majorana</i>			A				
Oopiumunikko - <i>Papaver somniferum</i>							B

Perilla (veripeippi) - <i>Perilla frutescens</i>		B				
Persilja - <i>Petroselinum sativum</i>	A		A			A
Kellosinilatva - <i>Polemonium campanulatum</i>						B
Reunuspäivänkakkara - <i>Pyrethrum parthenifolium</i>					B	
Tuoksureseda - <i>Reseda odorata</i>						B
Raparperi - <i>Rheum hybridum</i>	A		A			A
Risiini - <i>Ricinus communis</i>					B	
Kynteli - <i>Satureja hortensis</i>			A			A
Maarianohdake - <i>Silybum marianum</i>				B		B
<i>Solanum laciniatum</i>					B	
Ryhmäsamettikukka - <i>Tagetes patula</i>						B
Pietaryrtti - <i>Tanacetum vulgare</i>						B
Köynnöskrassi - <i>Tropaeolum majus</i>						B
Keto-orvokki - <i>Viola tricolor maxima</i>						B

selitteet:

A = viljelty yrtiksi

B = viljelty koristekasvina

C = viljelty huonekasvina

Maustamiseen käytettyjen lajien määrä oli yhteensä 13 kpl, joista mainitaan, että ennen vuotta 1874 siellä oli viljelty persiljaa, raparperia, ruohosipulia, tilliä ja piparjuurta ja vuodesta 1923 alkaen viljeltiin kirveliä, mukulaselleriä, aaprotia, koiruhoa, kuminaa, vihanneskrassia, meiramia ja kynteliä.

Koristekasveiksi viljeltyjen yrttilajien määrä oli suurempi. Se oli 26 kpl, mikä kertoo kasvien tuntemisesta, mutta käyttötarkoitus oli jo unohdettu. Koristekasveiksi viljeltyjen yrttikasvien joukossa olivat esim. väinönputki, kehäkukka, tuoksuhulluruoho, kähärämalva, oopiumunikko, kellosinilatva, maarianohdake ja keto-orvokki.

Vuosina 1874 -1883 koristekasveina viljeltiin ojakärsämöä, ruusuleinikkiä, paprikaa, krookusta, tuoksuhernettä, vihanneskrassia, meiramia ja persiljaa. Mielenkiintoinen havainto, on se että Inarin Toivonniemessä oli vuosina 1874 – 1883 viljelty lavoissa nykyistä uutuusyrttiä perillaa!

Lajien määrä on suhteellisesti laaja. Syynä tähän lienee ollut kokeilunhaluinen nimismies, X. V. Nordling, joka vuosina 1861–1862 perusti maatalouden edistämiseksi ns. mallitilan. Vuosina 1874–1894 hän raivautti peltoja ja hankki apurahaa viljelykokeisiin. V. 1876 senaatti myönsi Toivoniemen mallitilalle työkalujen ostoon 1000 markkaa apurahaa. Myös Oulun läänin talousseura myönsi vuonna 1880 avustusta.

Taloukasvien (ohra) pinta-ala oli yhteensä 7,15 tynnyrialaa (= 3,6 ha), josta vaihtelevalla menestyksellä saatiin jyväsatoakin. Suurten riskien takia kokeilu kuitenkin hitaasti loppui, koska koeviljelyksistä ei saatu merkittävää taloudellista hyötyä.

Petsamo: Inarista pohjoiseen olevalla alueella oli v. 1930 viljeltyjen kasvilajien määrä 201, joista 8 peltokasvia, 4 marjakasvia, 16 vihanneskasveja (kasvitarhakasvia), 11 koristepuita ja pensaita, 58 ruohovartisia koristekasveja ja 104 huonekasveja. Viljelyolosuhteet olivat täällä huonommat kuin Inarissa ja hyvin vaihtelevia.

Alueellisen tietojen mukaan vuosina 1840 -50 Petsamon luostarissa toiminut Irakli Vinogradov, puutarhamunkki, viljeli vihanneksia, mm. kaalia, lanttua, retiisiä, retikkaa, sipulia, raparperia ja salaattia. Hänen toimintansa ei kuitenkaan vaikuttanut merkittävästi alueen asukkaiden puutarhaviljelyyn, ja hänen kuolemansa jälkeen viljely loppui.

Ensimmäisenä vihanneskasvien viljelyn aloitti norjalainen kauppias Pihlfelt vuosina 1870-1880. Vaihtolahden kylässä, niemimaan pohjoisessa kärjessä hänellä oli pieni kryydimaa, salin ikkunan alla. Siellä hän kasvatti paitsi kukkia, myös salaattia, retiisiä ja nauriita. Vuodesta 1922 alkaen Lapin Maatalousseura elvytti puutarhaviljelyä uudelleen mm. jakamalla siemeniä.

Taulukko 5 esittelee A.A. Parvelan mukaan listattujen yrttikasvien viljelytiedot. Hän löysi puutarhoista salaattia, porkkanaa, punajuurta, pinaattia, lanttua, hernettä ja retiisiä. Maustekasveina mainittiin 6 lajia: ruohosipulia, tilliä, mukulaselleriä, persiljaa ja raparperia. Kasvatettiin myös kuminaa, joka on täällä luonnonvarainen laji. Yleinen havainto oli se, että vaikka kasvatettu tilli ja persilja olivatkin aina hyvänlaatuisia, rahvas ei käyttänyt niitä.

Taulukko 5. Petsamon alueella tunnetut ja viljellyt yrttikasvit Parvelan (1931) mukaan.

KASVI	Alettiin kasvatkaa, alkaen vuodesta			
	~1880	~1890	1925	1930
Ojakärsämö - <i>Achillea ptarmica</i>				B
Ruohosipuli - <i>Allium schoenoprasum v. sibiricum</i>				A, C
Tarhasalkoruusu - <i>Alcea rosea</i>				C
Tilli - <i>Anethum graveolens</i>			A	A
Väinönputki - <i>Angelica archangelica</i>				B
Mukulaselleri - <i>Apium graveolens rapaceum</i>				A
Aaprotti - <i>Artemisia abrotanum</i>	B			C
Kehäkukka - <i>Calendula officinalis</i>			C	B, C
Paprika (Turkinpippuri) - <i>Capsicum annum</i>	A, B			C
Kumina - <i>Carum carvi</i>				A
Sikuri - <i>Cichorium intybus</i>				A
Humala - <i>Humulus lupulus</i>				
Tuoksuherne - <i>Lathyrus odorata</i>				
Minttu - <i>Mentha sp.</i>				C
Tupakka - <i>Nicotiana sp.</i>				C
Oopiumunikko - <i>Papaver somniferum</i>				B
Persilja - <i>Petroselinum sativum</i>			A	A

Anis - <i>Pimpinella anisum</i>				C
Kellosinilatva - <i>Polemonium campanulatum</i>				B
Tuoksureseda - <i>Reseda odorata</i>			C	B, C
Raparperi - <i>Rheum hybridum</i>		A		A, B
Pohjanruusujuuri - <i>Rhodiola rosea</i>				B
Iso- ja ryhmäsametitikukka - <i>Tagetes erecta</i> ja <i>T. patula</i>		A		B, C
Pietaryrtti - <i>Tanacetum vulgare</i>				B
Köynnöskrassi - <i>Tropaeolum majus</i>				B
Rohtovirmajuuri - <i>Valeriana officinalis</i>				B
Keto-orvokki - <i>Viola tricolor maxima</i>				B

selitteet:

A = viljelty yrtiksi

B = viljelty koristekasvina

C = viljelty huonekasvina

Ulkokoristekasveina viljeltiin seuraavia yrttilajeja: väinönputki, pietaryrtti, rohtovirmajuuri ja myös ruusujuuri. Mutta kaksi lajia oli ylitse muiden: kehäkukka (*Calendula*) ja kaikkialla yleinen unikko (*Papaver somniferum*).

Huonoista ilmasto-oloista johtuen, viljeltiin täällä, etelämpänä avomaalla kasvavat kasvit huonekasveina, mm. ruohosipuli, *Althea (Alcea) rosea*, *Artemisia abrotanum*. Sisällä kasvatettuna on löytynyt myös kehäkukkaa, minttua, unikkoa, orvokkia, ja yllättäen tupakkaa tai anistakin. Paprikaakin viljeltiin, sen hedelmä laitettiin lääkekasvina veteen.

Kirjoittajan mielestä Pohjois-Suomessa yrttietoisuus on ollut yllättävän hyvää. Syyksi voidaan mainita etelästä sinne asettuneiden asukkaiden halu kasvattaa tuttuja mauste- ja koristekasveja. Siemenhuolto on todennäköisesti hoidettu norjalaisten laivojen tai venäläisten ”laukkuryssien” avulla.

6 Yrttitarhojen kasvivalikoima ja yrttietoisuus vuosina 2004–2006

Kahden vuoden aikana tutustuttiin eri puolilla Suomea oleviin yrttitarhoihin ja huomattiin kaksi suurta asiaa: kansallinen yrttiperinne elää ja samanaikaisesti muuttuu koko ajan.

6.1 Kansallinen yrttiperinne elää ja säilyy yrttitarhoissa

Nykyisissä yrttitarhoissa kasvatetaan kaikkia niitä kasveja, joita 300 vuotta sitten täällä kokeiltiin, kasvatettiin, suositeltiin ja pidettiin varmoina ja tärkeinä. Hankkeen loputtuna käytiin läpi 20 suurimman yrttikokoelman sisältö ja laskettiin ne yrttilajit, joita eniten kasvatetaan yrttitarhoissa. Suosituimpien ja tutuimpien yrttilajien määrä oli yhteensä 43 lajia (Taulukko 6).

Taulukko 6. 20 suurimmassa kokoelmassa eniten esiintyneet yrttilajit vuosina 2004–2005.

Kokoelmia (kpl), joissa yrtit esiintyvät							
8	9	10	11	12	13	15	16
rohto-salkoruusu	siankärsämö	poimulehti	tilli	ruohosipuli	väinönputki	kumina	lipstikka
maustefenkoli	ransk. rakuuna	maustekirveli	persilja	aaprotti-maruuna	piparjuuri	timjami	koiruoho
aitokissanminttu	ruiskaunokki	mäkikuisma	piparminttu	kehäkukka	saksankirveli		mäki-meirami
rohtoraunioyrtti	korianteri	basillikat	meirami	humala	venäläinen rakuuna		iisoppi
väriminttu	kynteli	viherminttu ja kähäräminttu	laventeli	kamomilla-saunio	salvia		
<i>punahatut*</i>	pietaryrtti		<i>anisiiiso*</i>	sitruunamelissa			
	kangasajuruoho						
	sipulit						

selite:

* = kotiutuneet ulkomaiset lajit

Lajivalikoimassa oli vain kaksi, joiden alkuperä on ulkomailla ja ne ”kotiutuivat” nykyisen yrtti- innostuksen aikana, Frantsilan yrttilan ansiosta.

Tarkastelluista 20 tarhasta 80 %:ssa (16 tarhaa) löytyi lipstikka, koiruoho, mäkimeirami ja iisoppi. Tarhoista 75 %:ssa kasvoi kumina ja timjami, 65 %:ssa väinönputki, piparjuuri, saksankirveli, venäläinen rakuuna ja salvia. Joka toisessa tarhassa kasvatettiin poimulehtiä, maustekirveliä, mäkikuismaa, basilikaa ja viher- ja kähäräminttua.

Nämä lajit ovat suosituimpia kansan keskuudessa nykyisinkin, koska niiden tuntemus, arvostus ja käyttö ovat juurtuneet syvälle suomalaisten sielunmaisemaan.

6.2 Yrttiperinne elää myös ammattilehdissä

Yrttien uudelleen herännyt suosio on näkynyt myös kirjoitetussa mediassa. Yrttiteemoja käsittelevien kirjoitusten määrä on selvästi noussut viimeisten 20 vuoden aikana. Vuosina 1980 - 2001 tutkittiin kymmenen yleislehden yli 3000 numeroa ja laskettiin artikkelit, jotka käsitelivät yrttien historiaa, käyttöä, vaikutuksia ja viljelyä.

Tutkitun ajanjakson aikana lehdet ovat julkaisseet yhä enenevässä määrin teema-artikkeleita yrteistä. Kymmenissä aikakauslehdissä oli vuoden 1980 alkupuolella yrttijuttuja keskimäärin 6-7 kpl/lehti/vuosi ja vuonna 1989 yrttikirjoitusten määrä oli vuodessa jo 15 kpl/lehti (Galambosi – Rahunen, 1992). Seuraavan vuosikymmenen aikana, vuosina 1990 - 2001 yrttikirjoitusten määrä lisääntyi merkittävästi. Yrttiaiheisia kirjoituksia, ilman ruokaohjeita, oli vuosikymmenen loppuun mennessä kaksinkertaisesti ja vuonna 2001 jokaisessa lehtinumerossa oli ainakin yksi yrttiaiheinen kirjoitus (Taulukko 7).

Taulukko 7. Yrttiaiheisia lehtiartikkeleita vuosina 1990–2001.

Aikakausilehti	Tutkittujen numeroiden määrä (kpl)	Kirjoituksen määrä kpl/numero	
		1990	2001
Puutarha & Kauppa	260	0.35	0.46
Puutarha	84	0.50	0.92
Kotipuutarha	141	1.42	1.90
Pellervo	176	0.20	0.83
Kodin Kuvalehti	256	0.13	0.83
Kotiliesi	255	0.25	0.48
Kauneus ja Terveys	129	0.25	1.80
Kotilääkäri	125	1.36	2.17
Yhteensä/ keskiarvo	1426	0.55	1.17

Hankkeen aikana tarkasteltiin mediassa vain yrttitarhoihin ja yrttien historiaan liittyvien kirjoitusten määrää. Kirjoitusten kasvava lukumäärä kertoo myös toimittajien ja lukijoiden kiinnostuksesta aiheeseen.

Vuosina 1974 - 1989, kuudentoista vuoden aikana yrttitarhoista ja yrttien historiasta ilmestyi yhteensä 5 kirjoitusta. 1990 - 2000 välillä kymmenen vuoden aikana jo 26 kpl ja 2001-2006 välillä, vain 6:n vuoden ajan yhteensä 30 kpl. Siis vanhojen yrttien, yrttihadorian suosio on nousut hyvin voimakkaasti: vuosina 1974 - 1989 on ilmestynyt keskimäärin 0,31 kpl/v, vuosina 1990–2000 2,6 kpl/v ja vuosina 2001- 2006 4,2 kpl/vuosi.

aikaväli	vuosi kpl	julkaisu kpl	julkaisu kpl/v
1974-1989	16	5	0.31
1990-1999	10	26	2.6
2001-2006	7	30	4.2

6.2.1 Vanhan ajan kasvitiedettä

Saarnijoki (1974) käsitteli pro-gradu tutkielmassaan yrttitarhojen historiaa ja kasvivalikoimaa 1600–1900 luvuilla, ja sen perusteella on kirjoitettu vanhan ajan maustekasviviljelyn opas kotipuutarhureille (Saarnijoki, 1982)

Helsingin yliopiston Kasvitieteelliseen puutarhaan muodostettiin mausteyrttiosasto, jossa kasvit istutettiin ryhmiin: luonnonyrtit, mausteyrtit, siemenmausteet, mintut, sipulit, vanhat maustekasvit ja uutuudet (Alanko, 1983). Näin yleisön on ollut helppoa tutustua kasveihin vuosikymmenien ajan.

Jouko Antere (1989) esitteli apteekkilaitoksen 300 - vuotisjuhlavuoden yhteydessä Jyväskylän Viherlandiaan rakennettua ryytitarhaa, joka oli kopio Porin apteekkarin, Jakob Palanderin yrttitarhasta vuodelta 1827. Ryytitarhasa kasvatettiin 30 yrtilajia.

Hannu Eskonen on käsitellyt useampaan kertaan puutarhahistorian ja yrttitarhojen tiivistä yhteyttä.

Hän on kirjoittanut mm. luonnosta löytyvistä, ja viljellyistä myrkyllisistä kasveista, joilla on ollut merkittävä rooli noituudessa (Eskonen, 1990, 1994)

A. Rantanen, (1991) on esitellyt yrttiperinteemme osalta tärkeitä kasvilajeja: ihmisten mukana tulleita tulokaskasveja tai kulttuurikarkulaisia, kuten pihasaunio, isopukinjuuri ja hullukaali (Rantanen, 2004).

6.2.2 Henkilöiden aktiivisuus

MTT:n vihannestutkija Terhi Suojala on kerännyt ja esitellyt kirjoituksissa Suomen yrttihin historiaan liittyviä aiheita. Näissä on esitelty mm. 1800 – luvulta peräisin oleva, pihapiirin perinteitä vaaliva Kärälän tila, johon on koottu 130 lajista koostuva lääke- ja maustekasvikokoelma (Suojala, 1995a).

Turun seudun arkeologisten tutkimusten yhteydessä hän on kertonut vanhan ajan rohdoskasveista, kuten: rohtoraunioyrtti, takiainen ja koiruoho. Toisessa artikkelissa hän on esitellyt hyötytarhan aarteita, kuten lipstikka, maa-artistokka ja raparperi (Suojala, 1996). Nykyään hänen toimenkuvaansa kuluu vihanniskasvien tutkimus ja humalan geenivarakokoelmien ylläpito (Suojala-Ahlfors, 2006).

Mirja von Knorring on tunnettu yrttikokki ja kirjailija (Knorring, 1997, 2006). Hän on suunnitellut ja toteuttanut kauniin yrttitarhan Joensuun kartanon puutarhaan, Halikkoon (Nuortio, 1993). Kaunis yrttitarha on suunniteltu myös Karjaalle (Joutsenlahti-Lankinen, 1997).

Piikkiössä, Pukkilan historiallisen kartanon yrttitarha (nro19), on useamman kerran esitetty eri lehdissä. Merkillepantavaa on se, että tunnelmallisen puutarhan on suunnitellut professori Johan Leche (1704–1764), joka on suunnitellut myös Turun Akatemian kasvitieteellisen puutarhan. Puutarhaa on hoi-
tanut alkuperäisten karttojen mukaan yli 15 vuoden ajan tutkimusmestari Irma Hupila (Hupila, 1992a, 1992b).

6.2.3 Paikalliset erikoisuudet esille

Kirjoittajat ovat esitelleet paikallisia nähtävyyksiä, kuten vanhoja kartanoita, joiden yhteydessä melkein aina on ollut yrttitarha:

- Vuonna 1785 perustettiin Heinolaan Lars Adolf Aschanin läänin-
valterin talo ja puutarha, jossa oli ajan hengen mukaisesti myös ryyti-
tarha. Nykymuodossaan 10 x 10 m:n ryyttitarhassa kasvaa vanhoja
yrttikasveja ja perennoja (Salakari, 1993).
- Sääksmäen Rapolan linnavuoren kunnostuksen yhteydessä perustet-
tiin Voipaalan kartanon yrttitarha, jossa vaalitaan vanhojen yrttikas-
vien perinnettä ja kasvatetaan mm. nukulaa, ukontulikukkaa, väinön-
putkea, aaprottimarunaa ja suopayrttiä (Jussila, 1998, 1992).
- Vanhaan Porvooseen muuttaneet, historiasta kiinnostuneet henkilöt
ovat yrittäneet jäljittää tietoa maineikkaan 1700 – luvulla toimineen
apteekkarin, Johan Gustav Bergströmin toiminnasta. Hän viljeli roh-
doskasveja ja kävi niillä myös kauppaa. Paikallista väestöä hän opasti
luonnon rohdoskasvien keruussa ja myynissä (Malve-Tamminen,
2004).
- Toimittaja Juha Forsblom on esitellyt toimivia yrttitarhoja, jotka ovat
syntyneet tilan omistajien rakkaudesta yrttien kauneuteen. Pohjois-
Karjalassa toimii kesäisin Aunen kukkapiha (Forsblom, 2005) ja
Lounais-Suomessa, Kemiön saarella Westersin puutarhatila. Tällä 26
aarin kokoisella yrttitarhalla on suuri esteettinen merkitys alueellises-
ti (Forsblom, 1998).
- Lapuan matkailuyhteisön tuore saavutus on kaupungin keskustassa
sijaitseva Jokilaakson matkailupuutarha (nro 28), jossa muun hyöty-
kasvipuutarhan yhteyteen on perustettu upea yrttitarha. Yrttitarha on
tehty vanhan ruutupuutarhan malliseksi ja siellä kasvaa n. 150 erilais-
ta, vanhaa ja uutta yrttilajia. Matkailijat pysäyttää ennen kaupunkia
myös nelostien varrelle rakennettu Koveron perinnekasvipuisto, jossa
on myös iso yrttitarha (Nurmi, 2004).

- Elias Lönnrotin syntymän 200 - juhlavuosi on merkittävästi aktivoi-
nut entisaikojen rohdoskasveihin liittyvää tutkimusta. Juhlavuosi on
johtanut kolmen uuden yrttitarhan perustamiseen ja useiden kirjojen
julkaisemiseen. Kirjoituksia on syntynyt yrttitarhojen perustamisen
yhteydessä sekä Helsingissä (Ranta - Kress, 2003; Ranta ym. 2006),
että Sammatissa (Muuttomaa, 2001a, 2001b, Kulmala, 2002, Meri-
maa, 2003). Juhlavuoden aikana on julkaistu uudelleen Lönnrotin
1866 julkaistu suurteos Flora Fennica, (Linnilä ym. 2002) ja myös
hänen vanhuudenkotinsa yrttitarhan historia (Hämet-Ahti, 2002).

Useammissa kirjoituksissa on esitelty vanhojen pappilatarhojen uudisraken-
tamista.

- Mikkelin Kenkäverosta (nro 26) on kirjoitettu useampaan otteeseen
(Miekk-oja – Huosmanen, 2003, Joutsenlahti - Lankinen, 1993,
Kauppinen, 1994). Vanhojen suomalaisten pappilapuutarhaperinteiden
renessanssista kirkas esimerkki on Pietarsaassa Aspergenin
puutarhan uudelleenrakentaminen ja siellä järjestettyjä ”aikamatka
kirkkoherran illalliselle” (Haapalahti, 2007). Vanhasta ja uudesta
puutarhasta on kirjoitettu useita julkaisuja (Nurmi, 2005, Rönning,
2005, Saarinen, 2005, Tuisku, 2001). Upeassa puutarhassa on onnis-
tuttu elvyttämään tunnelmallinen vanhan ajan puutarhaympäristö.
Erittäin arvokas saavutus on sekin, että kaupunkilaiset viljelevät akti-
tiivisesti omia puutarhapalstojaan, vanhojen ruutujen vieressä.

6.3 Yrttitarha: historian ikkuna rakennetussa kau- punkiympäristössämme

Viimeisen vuosikymmenen aikana on Suomessa säännöllisesti ja määrätietoi-
sesti vaalittu vanhoja asuinympäristöjä ja aiheesta on syntynyt useita julkai-
suja.

Ympäristöministeriössä on valmistunut kaksi mietintö: Maisemahoito (1993)
ja Arvokkaat maisema-alueet (1993.). Maaseudun kulttuurimaisemat - nimi-
sen teoksen ovat toimittaneet Luostarinen – Yliviikari (1997). Maatilahallitus
on julkaissut oman teoksen ’Pihapiirien parhaat, valittuja maatilaympäristöjä’
1988. Aiheesta on syntynyt myös kirja: Ranta, S-L. 2005. Maatilan pihapiiri,
SKS, Helsinki. Museovirasto ja Ympäristöministeriö ovat julkaisseet teoksen
Museovirasto (1998), jossa esitellään valtakunnallisesti merkittävää kulttuu-
rihistoriallista kaupunkiympäristöä, laajoja alueellisia kokonaisuuksia tai
kaupunginosia .

Yllämainittujen teosten lukemisen jälkeen voidaan todeta, että, rakennetussa
kulttuuriympäristössämme on jäänyt vähälle huomiolle yksi pienempi yksi-
tyiskohta, yrttitarhat. Yleensä niitä ei mainita erikseen, koska ne ovat histori-

allisten puutarhojen osia. Hankkeen aikana kuitenkin huomattiin, että eri puolilla Suomea huomio on voimakkaasti kiinnittynyt myös pienikokoisiin, mutta mielenkiintoisiin yrttitarhoihin.

Yrttitarha on oma pieni kokonaisuutensa, jossa tiivistyy monia kulttuuriperintömmä ulottuvuuksia.

Ne olivat aikoinaan osa rakennettua ympäristöämme. Ne rakennettiin tiettyihin tarkoituksiin: alun perin opetustarkoituksiin, myöhemmin apteekkarien rohdosvarastojen lähteeksi ja lääkekasvien raaka-aineen saamiseksi. Yrttitarhat olivat aikoinaan tärkeä osa kaupunkien terveydenhuoltoa ja apteekkarit olivat arvostettuja henkilöitä kaupunkien yhteisöissä. Pietari Kalm kertoo, että hän on jo aamu viideltä kuokkinut yrttitarhoissa ja kaupunkilaisten mielestä ” Hän on ansainnut palkkansa”! Yrttitarhojen kasvivalikoima kuvaa sen ajan vallitsevaa lääketieteellisiä oppeja ja käytäntöä.

Nykyisin yrttitarhat ovat enimmäkseen paikallisen kulttuurihistorian vaalimisen erikoiskohteita, yrttien tutustuttamispaiikkoja oppilaille tai turistinähtävyyksiä.

Yrttitarhoilla on monia ja suuria merkityksiä: ikkuna menneisyyteen, entisten aikojen tietoihin, uskomuksiin, lääkitykseen, aistillisiin nautintoihin, kohottamaan oman maan ja kansan itsetuntoa. Kannattaa katsoa, minkälaisia matkailukohteita on puutarhaväelle tarjolla puutarhajärjestöjen organisoiduilla ulkomaanmatkoilla: Rosendalin puutarha Tukholmassa (Linden, 1997), Tudor-aikainen yrttitarha Gloucestershiressa Englannissa (Klaucke, 1999) tai luostarin puutarha 1100-luvulta Shrewsburyssä Englannissa (Siekinen, 1998).

Yrttitarhoilla on tärkeitä siteitä kaupunkiarkkitehtuuriin, koska niiden esikuva on ollut munkkien suunnittelema ja rakentama oma erikoisinstituutio: luostarinpuutarha. Tämä erillinen laitos on organisesti sijoitettu sitä ympäröivään luostariin tai kirkkoon, sisältäen holvikaarisia kävelykäytäviä ja levähdyspaikkoja. Yrttitarhoista on muodostunut klassinen rakennuskokonaisuus, jonka omalla atmosfäärillä on tiiviit historialliset sidokset. Sen sisällöllinen kokonaisuus tulee uudelleen ja uudelleen rakennushistoriassa esiin, koska siihen liittyy niin syvä kulttuurinen sisältö.

Vaikka yrttitarhojen rakennusteknillinen toteutuminen riippuu paljon paikasta, ilmastosta ja kasviaineksesta, sen ulkonäkö on perinteisesti samannäköinen: kasvit sijaitsevat pienissä mosaiikkimaisissa ruuduissa käytävien. Yrttitarhan atmosfääri on samankaltainen, yrttien tuoksu tai rohtoliköörin katkera maku, olkoonpa se Lontoossa Westminsterin katedraalin puutarhassa, Katarina Suuren palatsin takana Pietarissa, Aspergeenin pappilan ruututarhassa Pietarsaareissa tai Lohjan kaupunkimuseon takapihalla.

Keskiaikaisten yrttiruutujen modernille uudelleensyntymiselle on erittäin hyvä esimerkki Mikkelin kaupungin kirjaston edessä oleva pieni puisto, joissa vuodesta toiseen kukoistavat ja tuoksuvat erilaiset yrttikasvit (Kuvaliite, kuvat 16-a-e).

7 Yrttiperinne muuttuu ja rikastuu

7.1 Yrttien suosio siemenhinnastojen nykyisen valikoiman mukaan

Enimmäkseen ilmastollisista syistä johtuen Suomessa ei ole vihannesten, koristekasvien tai yrttikasvien omaa siementuotantoa, vaan lähes kaikki kylvösiemen tuodaan maahan ulkomailta.

300 vuotta sitten maahan tuotiin siemeniä Hansakaupungeista, nykyisin siemenet tulevat eri teitä. Yrttikasvien käytön ja viljelyn suosion ovat huomanneet siemenyritykset, joten yrttien siementen maahantuonti ja myynti on vilkastunut merkittävästi.

Hankkeen aikana tarkistelimme yhdentoista puutarhayrityksen siemenhinnastoja vuosilta 1996 - 2005, koska halusimme saada tietoja yrtilajien ja lajikkeiden siementarjonnasta. Tarkastelussa laskettiin lajien ja ilmoitettujen lajikkeiden määrät ja laskettiin suhdeluvut alku- ja loppuvuodesta vertailtavaksi. (Tarkastelussa tehtiin muutamia rajoituksia ja kompromisseja esim., monista lajikkeista persilja, minttu ja basilika laskettiin yhdeksi lajiksi).

Tulosten yhteenveto on taulukossa 8. Esitetyt luvut vain vahvistavat ilmiötä, joka on havaittavissa keväisin kauppojen siementiskeillä: tarjolla olevien yrtilajien ja lajikkeiden määrä on valtava!

Yhdentoista yrityksen keskiarvon mukaan viimeisen 10 vuoden aikana tarjolla olleiden yrtilajien määrä on noussut 26 %:lla. Tutkitun ajanjakson, alkuvuodesta 1996, lajien määrä oli keskimäärin 35 ja lopussa 44 lajia.

Nousu on vielä suurempi, 88 %, kun tarkastellaan tarjottujen lajikkeiden määrän muutoksia. Ajanjakson alussa lajikenimellä myytyjen yrtilajien määrä oli keskimäärin 16 ja lopussa 30.

Yritysten välillä on suuria eroja, johtuen yritysten erilaisesta profiloitumisesta. Suurten, laajaa harrastajajoukkoa palvelevien yritysten laji- ja lajikevalikoima on suurempi kuin puhtaasti ammattiviljelijöitä palvelevilla yrityksillä.

Taulukossa 8. olevien viiden ensimmäisen yrityksen hinnastoissa lajien määrän keskiarvo oli alussa 49 ja lopussa 67 ja nousu oli 37 %, kun lajikkeiden määrän muutos on huomattavasti suurempi. Ajanjakson alussa lajikkeiden määrä oli keskimäärin vain 16, mutta lopussa 44, nousu on siis 275 %.

Taulukko 8. Yrttilajien ja lajikkeiden määrä suomalaisten siemenyrityksien hinnastoissa vuosina 1996–2005.

Siemenyritys	Hinnastojen määrä, kpl	Tutkittu aikaväli	Lajien määrää		Lajikkeiden määrä	
			kpl	sl (%)	kpl	sl (%)
1. Exotic Garden	10	1966 -	120		28	
		2005	171	142	112	400
2. Maatiainen ry	9	1997 -	14		2	
		2004	18	128	23	1150
3. Hyötykasviyhdistys ry (Pähkylä)	8	1997 -	60		28	
		2005	74	123	35	125
4. Siemenvesa Oy	8	1996 -	33		18	
		2004	54	164	38	211
5. Korpikangas Oy	8	1996 -	19		2	
		2005	20	105	14	700
Keskiarvo (1-5)		1996 -	49		16	
		2005	67	137	44	275
6. Siemen Oy	6	1996 -	33		21	
		2002	41	124	20	95
7. Reinola	5	1992 -	35		5	
		1999	24	96	5	0
8. Helle Oy	4	1999 -	25		16	
		2005	21	84	17	106
9. S.G. Nieminen Oy	4	2001 -	8		11	
		2005	3	37	5	45
10. HL-Vihannes Oy	3	2005 -	30		28	
		2003	29	97	42	150
11. Lancon Siemen	3	1996 -	22		12	
		2000	24	109	14	117
Keskiarvo (1-11)		1996 -	35		16	
		2005	44	126	30	188

Ammattivihannesviljelijöitä palvelevien yritysten valikoima perinteisten yrttien siemenistä on kapea, ainoastaan taloudellisesti merkittävien lajien kuten: persiljan, ruohosipulin ja tillin siemeniä on tarjolla. Näistä lajista on tarjolla 5-15 erilaisia lajikkeita.(Esim. HL- Vihannes tai Lancon Siemen Oy).

Yrityksistä kolmella on selvästi oma myyntistrategiansa:

Hyötykasviyhdistyksen Pähkylän siemenhinnastossa on aina ollut laaja lajiketarjonta. Vuonna 1997 yrttisiemeniä myytiin tarkalla lajikenimellä jo 28:aa lajiketta. Siemenpussissa on ollut painettuna myös hinnastossa esiintyvät tarkat viljelyohjeet. Viljelyn onnistumisen kannalta, varsinkin uusien lajien ja lajikkeiden kohdalla, tämä on ollut erittäin hyvä asia.

Samanlainen strategia on havaittavissa Maatiainen ry:n toiminnassa. Järjestö kerää ja myy kotimaisiin ilmasto-oloihin hyvin sopeutuneita hyötykasvien

siemeniä ja ilmoittaa tarjolla olevien siementen tarkan alkuperän ja viljelyän. Viljelyällä tarkoitetaan sitä, kauanko kasvi, josta siemen on kerätty, on Suomessa kasvanut. Yrttien osalta varmuutta antaa tieto, että kantaa on viljelty jo 10 - 20 tai jopa 50 vuotta Suomessa. Siemenkeruun lisääntyttä, tarjottujen lajikkeiden määrä on noussut merkittävästi. Vuonna 1997 tarjottiin kahta lajiketta, mutta v. 2004 lajikkeiden määrä oli 23 kpl. (Taulukko 8).

Lajien ja lajikkeiden määrän suhteen Exotic Garden Oy poikkeaa muista yrityksistä. Yritys tarjoaa valtavan määrän erilaisia ja nimensä mukaisesti eksoottisten lajien siemeniä suomalaisille puutarhureille suhteellisen kalliiseen hintaan. Ajanjakson alussa lajien määrä oli 120 ja lopussa 171 kpl, ja lajikkeiden vastaavat luvut olivat 28 ja 112 kpl. Siemenhinnasto on hyvä esimerkki nykyisestä globalisaatiosta, jonka ansiosta mitä erikoisimpia lajeja tai lajikkeita voidaan kokeilla kotipuutarhassa. Olisi hyvin toivottavaa, että ostaja saisi enemmän tietoa lajeista ja niiden mahdollisesta menestymisestä sekä viljelyohjeita.

Jos verrataan nykyisten hinnastojen lajivalikoimaa vanhojen kirjallisuusläheteiden valikoimaan, on todettava, että kehitys on erittäin suurta. Kun Pietari Gaddin v. 1768 ilmestyneessä kirjassa esitellään 27 yrttilajia, nykyhinnastoista löytyy kaksi-kolme kertaa enemmän lajeja, jopa 171 lajia.

7.2 Uusien yrttilajien ja lajikkeiden tulo Suomeen

Syitä näin valtavaan nousuun on monia: median kautta levinneet tieteelliset tutkimustulokset, yritysten kaupallinen aktiivisuus, tutkimuslaitosten ja tutkijoiden aktiivinen toiminta. Myös muotivirtaukset ovat erittäin tärkeitä.

Kansainvälisiä tutkimustuloksia ja virtauksia on hyödynnetty muutamien yritysten tuotekehityksessä. Frantsilan yrttilan ansiosta USA: sta on saapunut punahattu (*Echinacea purpurea*), anisiiso (*Agastache foeniculum*) ja vuoriminttu (*Pychnanthemum*).

Hankintatukku Oy:n ansioista laajasti tutuksi ovat tulleet veripeippi eli perilla (*Perilla frutescens*), ruusujuuri (*Rhodiola rosea*) ja myös punahattu.

Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen Mikkelin tutkimusaseman kautta ovat saapuneet uutuusyrtit, mm. maraljuuri (*Leuzea carthamoides*), rohtosamettikukka (*Tagetes lucida*), suvikynteli (*Satureja biflora*) tai perulainen ginseng, Maca (*Lepidium meyenii*).

Yrttiasiantuntijoiden ansiosta useat uutuusyrtit ovat tulleet laajalti tunnetuiksi. Esim. kotipuutarhuri, tietokirjailija Ulla Lehtosen lempiyrtti, sitruunajuruoho on levinnyt koko maahan. Irma Hupila teki tutuksi ananassalvian (*Salvia elegans*).

Kansainväliset ja kansalliset muotivirtaukset ovat edesauttaneet useiden yrttien käyttöä ja sitä kautta kotiviljelyä. Kebab- ja pizzakulttuurin räjähdysmäinen kasvu nosti oreganon suureen suosioon. Siemenhinnastoista löytyy 5-6 erilaista oreganolajia (*O. vulgare ssp. oreganum*, *O. viride*, *O. levigata*, *O. variegata*, Zaatar eli *O. maru*). Mikkelissä kasvatetusta kreikkalaisesta oreganosta on tislattu haihtuvaa öljyä (Galambosi ym.2006).

Aasialaisten yrttien ja lehtiyrttien tarjonta laajenee jatkuvasti. Mizunan (*Brassica rapa var. japonica*) mitsuban (*Cryptotaenia japonica*) lehtikorianterin, veripeipin (*Perilla frutescens*) tai japanialaisen takiaisen (*Arctium lappa* cv. Gobo) siemeniä on useammassa siemenhinnastoissa, ja monia löytyy ruukkuyrtteinä kaupassa (Kallela, 2001).

Eksoottisia kasvierikoisuuksia on tarjolla sekä luontaistuotteiden jalosteissa, kuten kiinanköynnös (*Schisandra officinalis*) tai puutarhayritysten tuontitiskkeillä: Stevia (*Piqueria trinervia*), ”curry-yrtti” (*Helichrysum italicum*) tai ryytisalvian (*Salvia officinalis*) koristeelliset muodot (’Albiflora’, ’Rosea’, ’Tricolor’).

Tuttujen yrttilajien lajikkeita tarjotaan laajalla rintamalla. Basilikasta (*Ocimum basilicum*) on myynnissä yli 20 lajiketta ja lajia, mm. kamferibasilika (*O. americanum*) tai pyhäbasilika (*O. tenuifolium*). Mintuista tarjotaan myös laaja lajikirjo. Suomalaiset rakastuivat Frantsilan yrttitilan tunnetuksi tuomaan anisiisoon (*Agastache foeniculum*), nyt sitä on tarjolla 4-5 sukulaislajia (*A. cana*, *A. rugosa*, *A. schrophularia*).

7.3 Uutuuskasvien siementä tulvii – hyvä vai huono asia?

Kun tarkastellaan valtavaa määrää hinnastoja, välttämättä tulee mieleen kysymys: onko laaja tarjonta hyvä tai huono asia?

Yritykset ovat tietenkin vastanneet kotipuutarhurien kasvaneeseen kiinnostukseen ja lisänneet tarjontaa kysynnän mukaisesti.

Ylipäätään tämä ilmiö on positiivinen, koska se palvelee puutarhanhoitoa, joka on yksi parhaista ja terveellisemmistä vapaa-ajan harrastuksista. Uusien kasvien viljely ja käyttö rikastaa yleissivistystä ja ruokakulttuuria, opitaan käyttämään uusia mausteita ja raaka-aineita. Se rikastaa kasvivalikoimaa myös omatoimisessa kasvilääkinnässä. Kotikeittiöiden lisäksi se tuottaa raaka-aineita myös pienyrityksille.

Alansa historiasta kiinnostuneen tutkijan mielestä tämä ilmiö muistuttaa hyödyn aikakauden professoreiden toimintaa Turun yliopistossa. Silloin Pietari Kalmin, Amerikasta tuomia siemeniä annettiin Turun kasvitieteellisen puu-

tarhan lisäksi muualle kasvatettavaksi ja Akatemian puutarhasta saatuja siemeniä jaettiin tai myyntiin pappiloihin eri puolille Suomea. Kuten aikaisemmin on nähty (sivu 21) pappiloiden rooli oli erittäin ratkaiseva siinä suhteessa, minkälainen on nykyisten suomalaisten maatilojen pihapiirien ja puutarhojen kasvivalikoima.

Aikoinaan ympäri maata jaetuista, uusien lajien siemenistä kasvatetut kasvit ovat joko osoittautuneet talvenkestäviksi tai karsiutuneet luonnollisesti. Ilman tällaista kokeilua nykyisten yrttitarhojen kasvivalikoima olisi toisenlainen, jopa suppeampi.

1700 – luvulla yrttikasvien siemenet tulivat Suomeen pääosin Saksasta Tukholman tai Tallinnan kautta. Kuuluisa ja erikoinen tapaus oli professori Kalmin saapuminen Amerikan matkaltaan. Hän toi matkaltaan siemeniä, jotka hän luovutti opettajalleen Linne´elle. Niitä tuotiin myös Turun kasvitieteelliseen puutarhaan, josta siemeniä jaettiin kartanoiden ja pappiloiden puutarhoihin. Turun akatemian puutarhurin siemenhuone oli tärkeä paikka uusien kasvien Suomeen kotiutumisen kannalta.

Nykyisessä globalisoidussa maailmassa Turun akatemian siemenhuone on vaihtunut yritysten internet-osoitteiksi. Siemeniä saapuu Suomeen yrteihin erikoistuneilta maailmanlaajuisilta yrityksiltä, kuten mm. kanadalaiselta Richersiltä (Richers.com) tai saksalaiselta Ruehlemannsilta (Ruehlemanss.com). Suomalainen Exotic Garden yritys (www.exoticgarden.fi) tarjoaa valtavan määrän, yli 300 yrttikasvin siementä eri puolilta maailmaa.

Voiko uusien lajien siementen leviäminen vaarantaa kotimaista luontoa?

Koristekasvien osalta on varoittava esimerkki: voimme nähdä esim. agressiivisesti levinneen jättipalsamin (*Impatiens glandulifera*) laajoja kasvustoja ojien ja metsien reunoilla.

Voidaan kuitenkin olettaa, että yrttien osalta tämä vaara on huomattavasti pienempi. Kylmässä ilmastossamme, biologisesti hyvää siementä tuottavia lajeja on melko vähän, yrtit kasvatetaan melko rajoitetussa kasvuympäristössä, joissa siementen leviäminen on estetty. Kokemuksemme mukaan viljelystä Puumalassa ja Mikkelissä lähes 25 vuoden ajalta, ei ole havaittu uusien lajien ”agressiivista pakenemista” luontoon, vaikka esim. saksankirveli (*Myrrhis odorata*), nukula (*Leonorus cardiaca*) tai ukontulikukka (*Verbascum phlomoides*) ovat täysin sopeutuneet Suomeen. Ne tuottavat hyvää siementä ja suotuisissa oloissa kasvusto ylläpitää itsensä. Islannissa saksankirveli on vihattu rikkaruoho puutarhoissa, siis esimerkkejä on yrteistäkin ja on oltava varuillaan.

Yrttisiementen kotimaista tuotantoa ei vielä kukaan harjoita, mutta Maatiainen ry:n kotimaisten siementen keruu ja palvelutoiminta osoittaa, että tietty-

jen lajien osalta voidaan kerätä hyvälaatuista siementä. Lajeja on melkoisesti, pari tusinaa. Myös kotimaisten niittykasvien joukossa on lukuisia luonnon yrttikasveja.

Kuten edellisissä luvuissa ilmeni, tuntemattomien siementen tai taimien myynti kuluttajille ilman kotimaisia sopeutumiskokemuksia on vastuutonta toimintaa ja uutuuskasvit vaativat kotimaisia viljely- ja kotiutumiskokeita. MTT Mikkelin tutkimustoiminnan yksi alue kattaa uusien lajikkeiden sopeutumiseen liittyviä kysymyksiä.

7.4 Vanhojen yrtilajien keruun ja säilyttämisen merkitys

Jos ihastelemme Kuvaliitteessä kauniita ja tunnelmallisia yrttitarhoja, ihastelemme esi-isiemme luovuutta ja puutarhataitoja. Tämän selvityksen pohjalta kuitenkin tiedetään, että puutarhoissa kasvatetaan yleisesti ulkomailta tuotuja siemeniä. Runsaasti lajeja sisältävissä kokoelmissa siemenet yleensä hankitaan kotimaista ja ulkomaista siemenhinnastoista.

Muutamissa kokoelmissa kuitenkin on ryhdytty vanhojen perennojen ja maustekasvien keruuseen ja ylläpitoon: kuten Kangasniemen perinnepuistossa (nro 27), Hyötykasviyhdistyksen Annalan kokoelmissa (nro 31), Lohjan museon yrttitarhassa (nro 20), Pukkilan kartanossa (nro19) ja Frantsilan yrtilan Kehäkukka yrttitarhassa (nro 35).

Näistä kokoelmista on mahdollista saada arvokkaita, vanhoja suomalaisia yrttikasvien kantoja, joiden alkuperä ja viljelyikä on tiedossa. Esim. Hyötykasviyhdistys ry:n toimitusjohtaja, Anu Ranta ilmoitti, että perheen Tammissaarella oleva vapaa-ajan paikka on vanha kantatila Kalfdalgård, meren rannalla. Tiedetään, että siinä on ollut talo ainakin jo 1500-luvulla. Kun nykyistä pääarakennusta alettiin korjata ja maata kaivettiin ja muokattiin, talon ympärille alkoi ilmestyä hullukaalia. Tiedetään, että hullukaalin siemenet säilyttävät itävyytensä maassa satoja vuosia (Rantanen, 2004). Tilalta löytyi myös vanhoja humalan jäännöksiä, koska talon takana on aikoinaan ollut humalatarha.

Vanhojen yrttikantojen geeniaineista, ns. maatiaiskasveja tai niiden siemeniä on mahdollista saada myös Maatiainen ry:n kautta. Järjestö pyrkii määrätietoisesti dokumentoimaan, keräämään ja ylläpitämään vanhoja suomalaisia kantoja ja niiden kierrätystä sekä myymään niistä saatuja siemeniä. Taulukossa 9. esitellään v. 2004 siemenhinnastosta kerättyjen yrttikasvien tietoja. Jopa 50- vuotta vanhoja raparperin ja suopayrtin kantojen siemeniä on myynnissä.

Taulukko 9. Vanhojen yrtilajien ja jalostettujen lajikkeiden siemeniä Maatiaien ry:n siemenlistalla vuonna 2004.

Kategoria	Lajien tarkka viljelyikä	Laji	Lajike
1.	Vähemmän kuin 10 v. (hyvin nuori laji)	<i>Achillea millefolium</i> <i>Alchemilla mollis</i> <i>Adonis vernalis</i> <i>Coriandrum sativum</i> <i>Dracocephalum moldavica</i> <i>Leonorus cardiaca</i> <i>Malva s.ssp. 'Mauritiana'</i> <i>Matricaria recutita</i> <i>Meum athamanticum</i> <i>Satureja hortensis</i> <i>Agastache foeniculum</i> <i>Origanum vulgare</i> <i>Sanquisorba minor</i>	"Proa", "Alba" "Blue" and "Snow Dragon" "Budakalászi-2" "Aromata", "Compacta", "Saturn"
2.	10 -20 vuotta (nuori laji)	<i>Allium ursinum</i> <i>Borago officinalis</i> <i>Gentiana lutea</i> <i>Levisticum officinalis</i>	
3.	Enemmän kuin 20 v. (vanha laji)	<i>Allium schoenoprasum</i> <i>Calendula officinalis</i> <i>Hyssopus officinalis</i> <i>Leuzea carthamoides</i> <i>Papaver somniferum</i>	"Blue" "Lujza"
4.	Enemmän kuin 50 v. (hyvin vanha laji)	<i>Saponaria officinalis</i> <i>Rheum rhabarbarum</i>	
5.	Luonnosta kerätty siemen, luonnon laji	<i>Agrimonia eupatoria</i> <i>Alliaria petiolata</i> <i>Anthoxanthum odoratum</i> <i>Carum carvi</i> <i>Bidens tripartita</i> <i>Centaurea cyanus</i> <i>Satureja acinos</i> <i>Verbascum thapsus</i> <i>Viola tricolor</i>	

On syytä ryhtyä keräämään yhteen näitä harvoja, vanhoja yrtilajeja, ns."maatiaisyrttejä", joiden tarkkaa dokumentointia ei ehkä ole olemassa, mutta suullinen perimätieto voi vahvistaa niiden iän ja aitouden.

Sellainen keruutoiminta olisi kuitenkin jo aihe toiseen hankkeeseen. Sen sisältönä olisi kerätä niitä yhteen paikkaan, arvioida niiden ominaisuuksia, geeniperimää, ulkonäköä ja viljelyominaisuuksia.

8 Yrttikokoelmien merkitys nykyisin ja tulevaisuudessa

Hankkeen aikana saadut tiedot ovat vahvistaneet sen, että kansainvälinen yrttitrendi on menossa Suomessakin. Yrttiperinnettä seurataan, elvytetään ja ylläpidetään vahvasti meilläkin.

Vaikka Koskimies & Knuutilan (2007) Pappilan puutarhassa - teoksessa pahoiteltiin, että pappiloiden puutarhakulttuuria ei enää ole olemassa Suomessa, on yrttikokoelmiin tutustuminen muutamissa kohteissa kertonut toista. Oman paikkakunnan historiallisten kohteiden entisöinti, merkkihenkilöiden muiston elävöittäminen, uusittujen pappilapuutarhojen suosio matkailijoiden keskuudessa (Mikkelin Kenkävero, Pietarsaaren Aspegrenein puutarha, Pukkilan kartanon ryytimaa, etc.) kertoo siitä, että näillä asioilla on yhä voimistuva merkitys. Kaikki tämä toiminta on tärkeitä kansallisen ja paikallisen identiteetin ylläpidossa, säilyttämisessä ja kehittämisessä.

Ryytimaiden ja pappilapuutarhojen merkitys heijastuu kirjallisuudessamme ja toimivissa vierailukohteissa elävöittäen menneen ajan elävien kasvien ja ”paratiisimaisen ” puutarhaympäristön kanssa (Sihvo, 1989).

Kokoelmien suunnittelijat, rakentajat ja ylläpitäjät ovat tehneet hyvin merkittävä kulttuurihistoriallista työtä. Näistä tehtyjen kirjoitusten avulla on voitu säilyttää perinteitä seuraaville sukupolville.

Kangasniemen vanhojen puutarhakasvien kantojen keruu palvelee samankaltaisesti perinteiden säilymistä ja geenivarojen keruuta ja säilyttämistä. Tämä työ on erittäin arvokasta, ja sitä olisi jatkettava ja laajennettava. Olisi toivottavaa, että näiden luovien henkilöiden suorituksia arvostettaisiin enemmän ja että heidän työnsä saisi avustusta ja rahoitusta tulevaisuudessakin!

Kansallista yrttiperinnettä on kerätty julkaisuihin, kirjoihin, web-sivustoihin, mutta kuin vierailija itse kokee näiden puutarhojen vuosisadan takaisen ilmapiirin, näkee, maistaa ja haistaa vanhojen kasvien makuja ja tuoksuja, tunnelma, elämys ja vaikutus ovat moninkertaiset!

9 Kirjallisuus

- Alanko, P. 1983. Mausteyrttien osasto Helsingin yliopiston kasvitieteellisessä puutarhassa, Teoksessa: Jalas, J. (toim.). Kasvitieteellisen puutarhan eliömaailma I. Helsinki: Helsingin yliopisto. s. 31–44. ISBN 951-45-3049-7
- Antero, J. 1989. Apteekkilaitoksen juuret puutarhassa. Kotipuutarha 9: 457.
- Arvokkaat maisema-alueet. 1993. Maisema-aluetyöryhmän mietintö II. Helsinki: Ympäristöministeriö, Ympäristönsuojeluosasto. Painatuskeskus Oy, 199 s.
- Asdal, A., Galambosi, B., Olsson, K., Wedelsbäck Bladh, K. & Porvaldsdottir, E. 2006. Spice- and medicinal plants in the Nordic and Baltic countries. Conservation of genetic resources: report from a project group at the Nordic Gene Bank. Alnarp: Nordic Gene Bank. 157 s.
- Baricevic, D., Bernath, J., Maggioni, L. & Lipman, E. 2004. Report of a working group on medicinal and aromatic plants. First meeting, 12–14 September 2002, Gozd Martuljek, Slovenia. Maccaresse, Rome, Italy: IPGRI. 160 s.
- Campbell, M. M. & Tudor, T. 1983. A basket of herbs. Bibliography. Herb Society of America, New England Unit. Lexington, Massachusetts: The Stephen Greene Press. 185 s.
- Craker, L.E. & Morris, K.S.C. 1990. American herb gardens. Teoksessa: Proceedings of XXIII international horticultural congress, Firenze, Italy. August 27–September 1. s. 421–425.
- Eskonen, H. 1990. Noidan yrttitarha. Kotipuutarha 3: 14–18.
- Eskonen, H. 1994. Puutarhat syntyivät yrttitarhoista. Kotipuutarha 54(4): 62–64.
- Forsblom, J. 1998. Huoneita puutarhassa. Kotipuutarha 5: 15–18.
- Forsblom, J. 2005. Kaskiahosta kukkapihaksi. Kotipuutarha 2: 42–46.
- Forsius, A. 2001a. Lääketieteen ja kasvitieteen yhteydet. Saatavissa internetistä: www.saunalahti.fi/arnoldus/botania.html
- Forsius, A. 2001b. Ihmisiä lääketieteen historiassa. Helsinki: Suomen lääkäriliitto. 302 s.
- Gadd, A. P. 1768. Lyhykäinen ja Yxinkertainen Neuwo Kuinga Krydimaan Yrttein Kaswannot, Suomen Maasa, Taittaan saatetta tulendumaan. Prändätty J.C. Frenckellildä, Turku, 16 s.

- Galambosi, B. 2006. Tuliko yrteistä elinkeino? Suomen yrttialan kehitys vuosina 1984–2004. Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 5. 102 s. Saatavissa internetistä:
http://www.maaseutupolitiikka.fi/files/167/YTR_5_net.pdf
- Galambosi, B. & Rahunen, I. 1992. Yrttien käyttö ja viljely. Katsaus aikakauslehtiin ja kysely yrttikurssilaisille. Maatalouden tutkimuskeskus, Tiedote 10/92. Jokioinen: Maatalouden tutkimuskeskus. 39 s.
- Haapalahti, H. 2007. Illallinen aikamatkalla. Kotipuutarha 7: 6671.
- Hupila, I. 1992a. Kartanon yrttimaa. Kotipuutarha 52(4): 192–193.
- Hupila, I. 1992b. Pukkilan kartanon ryytimaa. Teoksessa: Aro, H. & Galambosi, B. (toim.). Mauste- ja rohdoskasvien markkinointi. Helsingin yliopisto. Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Julkaisuja 23. s. 109–115.
- Hälvä, S. 1986. Mausteita omasta maasta. Helsinki: Kirjayhtymä, 117 s.
- Hälvä, S. 1988. Culinary herbs and spices of Finland. Teoksessa: Craker, L.E. & Simon, J.E. Herb, spices and medicinal plants: Recent advances in botany, Horticulture and Pharmacology 3: 1–23.
- Hämet-Ahti, L. (toim.) 2002. Raunioyrtti ja muita kasveja Elias Lönnrotin Lammin talolla. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia. Jyväskylä: Gummerus. 85 s.
- Häyrynen, M. 2001. Suomalainen puutarha. Teoksessa: Häyrynen M. (ed.) Hortus Fennicus – Suomen puutarhataide. Viherympäristöliitto & Suomen Puutarhataiteen Seura. Forssan Kirjapaino, s.10–30.
- Joutsenlahti-Lankinen, A. 1993. Oppia mallipuutarhasta. Kotipuutarha 5: 298–306.
- Joutsenlahti-Lankinen, A. 1997. Yrttitarha yleisölle. Kotipuutarha 9: 64–65.
- Jussila, A. 1992. Käy yrttitarhaan. Historiallinen puisto uusii perinnettä. (Voipaalan kartano, Sääksmäki). Terve elämä 25(2): 40–42.
- Jussila, A. 1998. Voipaalan yrttitarha vaalii perinteitä. Kotipuutarha 58(1): 64–65.
- Kallela, M. 2001. Raikkaita makuja Aasiasta: komatsuna ja mitsuna. Puutarha & kauppa 5(18): 14.
- Kalliomäki, A. 1998. Rohdoskasvien käytön historia Suomessa. Luonnon Tutkija 2: 40–50.
- Kasvigeenivaratyöryhmä 2001. Suomen maa- ja metsätalouden kansallinen kasvigeenivaraohjelma, Helsinki: MMM, Kirjapaino PrintLink Oy Ab. 100 s.

- Kauppinen, M. 1994. Kukko kiekuu jälleen Kenkäverossa. *Pirkka* 4: 46–50.
- Klaucke, E. 1999. Sue Midgley'n puutarhan kolme tunnelmaa. *Kotipuutarha* 10: 64–65.
- Knorring, M. von. 1997. Herkkuja kartanon yrttitarhassa. Helsinki: Otava, 120 s.
- Knorring, M. von. 2006. Yrttien tuoksu. Helsinki: TEOS. 239 s.
- Koskimies, T. & Knuutila, M. 2007. Pappilan puutarhassa. Kasveja ja kulttuurihistoriaa. Hämeenlinna: Karisto Oy. 207 s.
- Kulmala, M. 2002. Elias Lönnrot osasi hyödyntää rohtoja. *Helsingin Sanomat*. 26.08.2002.
- Lande, D. 1998. Europe's medicinal and aromatic plants: their use, trade and conservation. A TRAFFIC network report. Cambridge, UK: TRAFFIC International. 77 s.
- Lemström, J. 2001. Suomen ensimmäiset kasvitieteelliset puutarhat. Teoksessa: Häyrynen, M. (toim.). *Hortus Fennicus*. Helsinki: Viherympäristöliitto ry. s. 120–129.
- Linden, L. 1997. Rosendalin puutarha innostaa. *Kotipuutarha* 10: 20–21.
- Linnilä, K., Savikko, S. & Lempiäinen, T. (toim.) 2002. Elias Lönnrotin Flora Fennica. Somerniemi: Oy Amanita Ltd. 1240 s.
- Luostarinen, M. & Yliviikari, A. (toim.) 1997. Maaseudun kulttuurimaisemat. Helsinki: Maatalouden tutkimuskeskus ja Suomen ympäristökeskus. 151 s.
- Maatilahallitus 1988. Pihapiirien parhaat. Valittuja maatilaympäristöjä. Jyväskylä: Rakentajain Kustannus Oy. Gummerus Oy. 208 s.
- Maisemanhoito. 1993. Maisema-alue työryhmän mietintö I. Helsinki: Ympäristöministeriö, ympäristönsuojeluosasto, Painatuskeskus Oy, 199 s.
- Malve-Tamminen, R. 2004. Apteekkarin puutarhaa etsimässä. *Kotipuutarha* 11–12: 38–40.
- Merimaa, J. 2003. Eliaksen maagiset yrtit. *Yliopisto* 3: 47–49.
- Miekk-oja, A. & Huosmanen, A. 2002. Yrtit puutarhan hyöty- ja koristekasveina. Mikkeli: Etelä-Savon Martta-piiriliitto ry. 39 s.
- Mondadori, A. 1983. *Il Libro di casa Cerruti*. (Onnellisen elämän ohjekirja). Graz, Austria: Akademische Druck-u. Verlagsanstalt, 142 s.

- Muuttomaa, E. 2001a. Troppia Eliaksen yrttitarhassa. Puutarha & Kauppa 2: 16–17.
- Muuttomaa, E. 2001b. Eliaksen oma yrttitarha. Teho 2: 34–36.
- Museovirasto 1998. Rakennettu kulttuuriympäristö. Valtakunnallisesti merkittävät kulttuurihistorialliset ympäristöt. Museoviraston rakennushistorian osaston julkaisuja 16. Helsinki: Museovirasto. 278 s.
- Nuortio, A. 1993. Yrttitarha. Runollisen voiman elävä lähde. Avotakka 4: 38–41.
- Nurmi, L. 2004. Jokilaaksossa tuoksuvat. Kodin Pellervo 10: 24–28.
- Nurmi, L. 2005. Pappilan puutarha kukoistaa taas. Kodin Pellervo 3: 28–31.
- Parvela, A. A. 1931. Petsamon alueen viljelykasviston historia ja levinneisyys. Helsinki: Suomen Maataloustieteellisen seuran julkaisuja (Acta Agralia Fennica) 23(2): 33–97.
- Parvela, A. A. 1934. Inarin viljelykasvisto ja piirteitä sen historiasta. Helsinki: Suomen Maataloustieteellisen seuran julkaisuja (Acta Agralia Fennica). s. 61–80.
- Peldan, K. 1967. Suomen farmasian historia. Helsinki: Suomen Farmaseuttinen Yhdistys. 758 s.
- Ranta, A. & Kress, H. 2003. Eliaksen ja Toivon yrttimaa. Maatiainen 4: 23–35.
- Ranta, A., Nummi-Karttunen, M. & Karttunen, A. 2006. Annala. Rakkaudesta puutarhahoitoon. Helsinki: Edita. 154 s.
- Ranta, S.-L. 2005. Maatilan pihapiiri. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 120 s.
- Rantanen, A. 1991. Kulttuurikarkulaisia ja tulokasveja. Kotipuutarha 6-7: 326–328.
- Rantanen, A. 2004. Hullukaali kasvistomme muinaistulokas. Kotipuutarha 8: 457.
- Ruoff, E. 2001a. Vanhoja suomalaisia puutarhoja. Helsinki: Otava. 238 s.
- Ruoff, E. 2001b. Mäntsälän Frugårdin kartanon puutarha 1700-luvun puolivälissä. Teoksessa: Häyrynen, M. (ed.). Hortus Fennicus. Helsinki: Viherympäristöliitto ry. s. 234–239.
- Rönning, A. 2005. Aspegrenin puutarha Pietarsaareissa. Maatiainen 2: 7–9.

- Saarinen, R. 2005. Aspegrenin puutarhassa kasvaa 1700-luvun pappilanhöyrykasveja. Kotipuutarha 3: 78–85.
- Saarnijoki, S. 1974. Maustekasvien viljelyhistoriaa 1900-luvun alkuun. Helsingin yliopisto. Puutarhatieteen laitos. Pro gradu -työ. 177 s.
- Salakaari, T. 1993. Ryytimaa kuin silloin ennen. Avotakka 4: 42–46.
- Scott, M. 1991. An Irish herbal. Botanologia Universalis Hibernica. Dublin: Anna Livia press, 158 s.
- Siekkinen, R. 1998. Luostarin puutarhassa mieli lepää. Kotipuutarha 11–12: 76–77.
- Sihvo, H. 1989. Ryytimaita, puutarhoja ja puistoja kirjallisuudessamme. Kotiseutu 4: 181–192.
- Small, E. & Catling, P. M. 1999. Canadian medicinal crops. Ottawa, Canada: NRC Research Press. 240 s.
- Sumner, J. 2000. The natural history of medicinal plants. Portland, Oregon: Timber Press. 235 s.
- Suojala, T. 1995a. Kärvälän tilan onnen yrttitarha. Kotipuutarha 10: 22–25.
- Suojala, T. 1995b. Ryytimaa 1700-luvun hengessä. Kotipuutarha 55(9): 48–50.
- Suojala, T. 1996. Kasvimuistoja menneestä elämäntavasta. Kotipuutarha 10: 46–48.
- Suojala- Ahlfors, T. 2006. Humala (*Humulus lupulus* L.). Teoksessa: Ahokas, H. ym. Suomen kansallisten kasvigeenivarojen pitkäaikaissäilytysohjeet. Vihannes-, yrtti- ja rohdoskasvit. Maa- ja elintarviketalous 85. Jokioinen: MTT. s. 94–98.
- Suuronen, K. 2001. Kangasniemen puutarhakulttuuri. Helsinki: Viherympäristöliitto ry. 112 s. ISBN 952-91-4215-3.
- Tuisku, T. 2001. Kotkan Redutti on muurien ympäröimä yrttipuutarha. Kotipuutarha 61(11–12): 98–99.

10 Liitteet

Liite 1. Yrtytkokoelmien yhteystiedot v. 2004–2005 saatu tietojen mukaan.

Ryh- mä	Kokoelman nimi	Kokoelman yleistiedot			
		Vastuu- henkilö	Osoite	puhelin/faksi	sähköposti
Yliopistojen kasvitieteelliset puutarhojen yrtytkokoelmat					
	1. Helsingin yliopiston, Kaisaniemi		Unioninkatu 44. PL 7. 00014 Helsingin yliopisto	puh. (09) 1912 4453	hortus-botanicus@helsinki.fi
	2. Turun yliopisto	Arno Kasvi	Ruissalon puistotie 215 20100 Turku	puh. (02) 276 1900	puutarharuissalo@utu.fi
	3. Kuopion yliopisto, tutkimuspuutarha	Leena Tilus	Kuopion yliopisto tutkimuspuutarha, Kuopio	puh. (017) 163 382 faksi (017) 163 385	leena.tilus@uku.fi
	4. Joensuun yliopisto		Heinäpurontie 70 PL 111 80101 Joensuu	puh. (013) 251 2630	botania@joensuu.fi
	5. Oulun yliopisto		PI 3000, 90014 Oulun yliopisto	puh. (08) 553 1570	www.oulu.fi/botgarden
Oppilaitoksen kokoelmat					
	6. Hämeen Ammattikorkeakoulu	Kaarina Hänninen	14610 Lepaa	puh. (03) 646 5210 faksi (03) 646 5200	kaarina.hanninen@hamk.fi
	7. Yrkesinstitutet Sydväst / Trädgård Överby	Majken Rosenquist	Pehtorinkuja 3 02940 Espoo	puh. (09) 887 0710 faksi (09) 8870 7130	majken.rosenquist@sydvast.fi
	8. Varsinais-Suomen maaseutuoppilaitos		Tuorlantie 1. 21500 Piikkiö	puh.(02) 477 3000	www.v-smol.fi
	9. Uudenmaan maaseutuopisto	Mari Sahlstein	Uudenmaankatu 249 05840 Hyvinkää	puh.(019) 459 5603 040 550 9852 faksi (019) 459 5601	mari-h-s@luukku.com
	10. Pohjois-Savon Ammattiopisto	Irene Lautala	Hietapohjantie 926 73460 Muruvesi	puh. (020) 478 6764 faksi (020) 478 6708	irene.lautala@sakky.fi
	11. Keski-Uudenmaan Ammattiopisto	Päivi Pettinen	Pohjoinen pikatie 800 04920 Saarentaus	puh. (019) 529 500 0500 913 595 faksi (019) 529 5210	paivi.pettinen@kenda.fi
	12. Lapin Luonto-opisto	Salla Kananen	Metsäruusuuntie 18 96400 Rovaniemi	puh. (040) 515 7530 faksi (016) 331 3800	salla.kananen@rojaimi.fi
Muut oppilaitokset					
	13. Joensuun yliopisto Savonlinnan Opettajankoulutuslaitoksen puutarha	Anja Romana	PL 86 57101 Savonlinna	puh. (015) 511 7660 050 323 2899	anja.romana@joensuu.fi
	14. Perheniemen evankelinen opisto	Tiina Punkanen	Opistontie 15 B 47450 Perheniemi	puh. (05) 366 3071 faksi (05) 366 3144	tiina.punkanen@perheniemi.com
	15. Työtehoseuran Lönnrot Opisto	Elina Muuttomaa	Melkonkatu 16A PL 28, 00211 Helsinki	puh. (09) 2904 1428 faksi (09) 692 2084	elina.muuttomaa@tts.fi
Tutkimuslaitoksen yrtytkokoelmat					
	16. MTT/EKO, Mikkeli	Bertalan Galambosi	Karilantie 2 A 50600 Mikkeli	puh. (015) 321 2222	bertalan.galambosi@mtt.fi
	17. MTT/Elonkierto	Anneli Nuoranne	MTT/Jokioisten kartanot 31600 Jokioinen	puh. (03) 4188 3502 040 523 8042	anneli.nuoranne@mtt.fi
Historialliset yrtytkokoelmat					
	18. Turun linnan yrtyttarha		Turku		
	19. Pukkilan Kartanomuseo/ Museovirasto	Reino Pietarinen	Littoistentie 114 21500 Piikkiö	puh. (02) 479 5320	pukkilankartanomuseo@nba.fi

20. Lohjan museon puisto ja puutarha	Liisa Mustalahti	08100 Lohja	puh. (019) 369 4204 (019) 369 4206	www.lohja.fi/museo.htm
21. Lönnrotin Lammin talo	Marja Seppälä	Lammintie 399, Sammatti	puh. 041 466 7300	www.sammatti.fi marja.seppala@lammintalo.fi
22. Voipaala yrntitarha		Sääksmäki		
23. Aschan talon puutarha		Heinola		
Kunnat, kansalaisjärjestöt				
24. Tampereen kaupunki, vihertuotanto	Pirkko Tammi-lehto	33900 Tampere, Hatanpäänpuistokuja 14	puh. (03) 314 73120	pirkko.tammilehto@tt.tampere.fi
25. Yrttipuutarha Redutti	Kotkan kaupunki, puistotoimisto	Pl 205, 48101 Kotka		www.kotka.fi
26. Kenkävero	Anneli Miekki-oja	Pursialankatu 6. 50100 Mikkeli	puh. (015) 162-230	www.kenkaveri.fi
27. Kangasniemen Pihatahurit ry	Kaija Suuronen Raija Svalla-Joutsu	Kappalaisenkaja 2 D 32 51200 Kangasniemi	puh. (015) 431 143	
28. Jokilaakson matkailupuutarha	Tuula Niemelä	Matkailupuutarha, Lapua	puh. 044 438 4517 /puutarha	www.lapua.fi
29. Koveron perinnekasvipuisto	Tuula Niemelä	Matkailupuutarha, Lapua		
30. Aspegrenin puutarha, Rosenlund	Anders Härmälä	68600 Jakobstad	puh. (06) 724 3101	www.aspegrenstradgard.net
31. Annalan puutarha, Hyötykasviyhdistys ry	Anu Ranta	Hämeentie 154, rakennus J 00560 Helsinki	puh. (09) 720 6120 040 592 2122 faksi (09) 4342 3535	anu_ranta@yahoo.com
32. Lönnrot puisto (4H-yhdistys)	Ritva Kaisajoki	Vienankatu 7 A 2 87100 Kajaani	puh. (08) 629 138 (08) 615 51 050 407 7282	kajaani.4h@4h-kainuu.fi
33. Kotiseutumuseo		Sipoo		-
34. Kaupunginhuoneen puutarha		Rauma		-
Yksityiset yrntikokoelmat (myös tuotanto)				
35. Frantsilan Kehäkukka näytetarha	Susan Makipää	Yrjö-Koskisen tie 1 39100 Hämeenkyrö	puh. (03) 371-4637	kehakukka@kolumbus.fi
36. Ruukin yrntinoidan puutarha	Arja Aminoff	10330 Billnäs, Ruukki-turismi Oy	puh. (019) 230 066	www.billnas-rilax.com
37. Kärsälän Ruusutila	Tuula Kämi	Vahlionkulmante 155 31400 Somero	puh. (02) 748 3353	
38. Westersin puutarha	Gunilla Törnroos	25760 Kiila	puh. (02) 422 403 040 554 1599	gunilla.tornroos@kolumbus.fi
39. Tertin Kartano	Matti ja Pepita Pytkänen	Kuopiontie 68, Norola 50350 Mikkeli	puh. (015) 176 012	tertin.kartano@kolumbus.fi www.tertinkartano.fi
40. Kukkolan tilan näytepuutarha/ Pohjois-Karjalan Maataloussäätiö	Pohjois-Karjalan Martat ry: Sari Maenpää	Pohjois-Karjalan Martat ry	puh. (013) 220 846	sari.maenpaa@pohjois-karjalanmartat.fi
41. Lehtiniemen yrntitarha		Savonlinna		toiminta loppunut
42. Rohto- ja yrntipuisto		Jämsä		toiminta loppunut
43. Ilkka ja Pirkko Harman yrntitarha		Mäntyharju		ei yleisölle
44. Ämminen yrntitarha				toiminta loppunut
44. Marjatta Arolan yrntitarha		Pieksämäki		toiminta loppunut

Liite 2. Mauste- ja rohdosyrttikasvilajit yliopistojen kasvitieteellisissä puutarhoissa Suomessa v. 2004.

Laji	Turku	Helsinki	Oulu	Kuopio	Joensuu
<i>Acanthopanax senticosus</i>			x		
<i>Achillea millefolium</i>	x	x	x	x	x
<i>Aconitum napellus</i>			x	x	x
<i>Aconitum variegatum</i>	x				
<i>Acorus calamus</i>		x	x		
<i>Actinidia arguta</i> 'Ananaskaja'	x				
<i>Actinidia kolomikta</i> 'Annikki'	x				
<i>Agastache mexicana</i>			x		
<i>Agastache rugosa</i>		x			
<i>Agastache scrophulariifolia</i>		x			
<i>Alcea rosea</i> 'Nigra'	x				
<i>Alchemilla</i> sp.			x		
<i>Alliaria petiolata</i>			x		
<i>Allium cepa</i> var. <i>ascalonicum</i>	x				x
<i>Allium cepa</i> var. <i>viviparum</i>	x				x
<i>Allium cepa</i> Ilmasipuli-ryhmä			x		
<i>Allium cepa</i> Punasipuli-ryhmä			x		
<i>Allium cepa</i> Ryvässipuli-ryhmä			x		
<i>Allium fistulosum</i>	x				x
<i>Allium sativum</i>	x			x	x
<i>Allium sativum</i> Talvivalkosipuli-ryhmä			x		
<i>Allium schoenoprasum</i>	x		x		x
<i>Allium tuberosum</i>	x				
<i>Althaea officinalis</i>	x	x	x	x	
<i>Ammi visnaga</i>		x			
<i>Ammophila arenaria</i>			x		
<i>Anethum graveolens</i> 'Sari'		x			
<i>Angelica archangelica</i>		x	x	x	
<i>Angelica archangelica</i> ssp. <i>archangelica</i>				x	
<i>Anthemis tinctoria</i>	x		x		
<i>Anthriscus cerefolium</i>		x			
<i>Anthriscus sylvestris</i>		x	x		
<i>Anthyllis vulnearia</i>			x		
<i>Apocynum cannabinum</i>			x		
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>			x	x	
<i>Armeria maritima</i> s. lat.			x		
<i>Armeria maritima</i> ssp. <i>elongata</i>				x	
<i>Armoracia rusticana</i>	x	x	x	x	
<i>Arnica montana</i>		x	x	x	x

<i>Artemisia abrotanum</i>	x	x	x	x	
<i>Artemisia absinthium</i>	x	x	x	x	x
<i>Artemisia cina</i>			x	x	
<i>Artemisia dracunculus</i>		x		x	x
<i>Artemisia dracunculus</i> 'Inodorus'	x				
<i>Artemisia dracunculus</i> 'Sativus'	x		x		
<i>Artemisia maritima</i>					
<i>Artemisia vulgaris</i>		x			x
<i>Arctium lappa</i>		x			
<i>Atropa bella-donna</i>		x	x		
<i>Barbarea verna</i>			x		
<i>Borago officinalis</i>		x			
<i>Brassica juncea</i>		x			
<i>Brassica nigra</i>		x			
<i>Bryonia alba</i>					x
<i>Calendula officinalis</i>		x			
<i>Calluna vulgaris</i>			x		x
<i>Carlina acaulis</i>					
<i>Carum carvi</i>	x	x	x	x	x
<i>Centaurea jacea</i>		x			
<i>Centaurium erythraea</i>				x	x
<i>Chaenomeles japonica</i>	x				
<i>Chaenomeles japonica</i> 'Aiva'	x				
<i>Chamaemelum nobile</i>		x	x	x	x
<i>Chenopodium bonus-henricus</i>	x				
<i>Chelidonium majus</i>			x	x	
<i>Cichorium intybus</i>					x
<i>Cichorium intybus</i> var. <i>sativum</i>			x		
<i>Cicuta virosa</i>					x
<i>Cimicifuga racemosa</i>			x		
<i>Cnicus benedictus</i>		x	x		
<i>Colchium autumnale</i>			x		x
<i>Colchium autumnale</i> 'Lilac Wonder'				x	
<i>Consolida regalis</i>		x			
<i>Convallaria majalis</i>			x	x	x
<i>Coriandrum sativum</i>		x			
<i>Crambe maritima</i>			x		
<i>Cryptotaenia canadensis</i>	x	x			
<i>Cymbopogon citrinatus</i>			x		
<i>Daphne mezereum</i>		x	x		x
<i>Datura stramonium</i>		x			
<i>Dictamnus gymnostylis</i>					x
<i>Digitalis lanata</i>		x		x	x
<i>Digitalis purpurea</i>	x	x		x	

<i>Dracocephalum moldavica</i>		x	x		
<i>Drosera rotundifolia</i>					
<i>Dryopteris filix-mas</i>	x		x	x	x
<i>Echinacea pallida</i> var. <i>angustifolia</i>			x		
<i>Echinacea purpurea</i>	x	x	x		
<i>Elsholzia ciliata</i>		x			
<i>Empetrum nigrum</i> spp. <i>hermaphroditum</i>			x		
<i>Epilobium angustifolium</i>			x		
<i>Equisetum arvense</i>			x	x	
<i>Eruca sativa</i>			x		
<i>Euonymus europaeus</i>					x
<i>Eupatorium cannabinum</i>		x			
<i>Ferula assa-foetida</i>	x				
<i>Filipendula ulmaria</i>			x	x	
<i>Foeniculum vulgare</i> var. <i>dulce</i>		x			
<i>Frangula alnus</i>			x		
<i>Galega officinalis</i>		x			
<i>Galium odoratum</i>	x	x	x		
<i>Galium verum</i>			x		
<i>Genista tinctoria</i>					x
<i>Gentiana lutea</i>	x	x	x	x	x
<i>Geum urbanum</i>		x			
<i>Glechoma hederacea</i>		x			
<i>Glycyrrhiza glabra</i>			x	x	
<i>Glycyrrhiza uralensis</i>	x				
<i>Gratiola officinalis</i>	x				
<i>Grindelia squarrosa</i>				x	
<i>Helleborus niger</i>			x		
<i>Herniaria glabra</i>	x		x	x	
<i>Hierocloe odorata</i>		x			
<i>Hippophaë rhamnoides</i>	x		x		
<i>Hippophaë rhamnoides</i> 'Golden Ear'	x				
<i>Hippophaë rhamnoides</i> 'Raisa'			x		
<i>Hippophaë rhamnoides</i> 'Rudolf'			x		
<i>Humulus lupulus</i>	x		x	x	x
<i>Hyoscyamus niger</i>		x			
<i>Hypericum maculatum</i>		x			
<i>Hypericum perforatum</i>		x	x		
<i>Hyssopus officinalis</i>	x	x	x	x	x
<i>Inula helenium</i>	x		x	x	x
<i>Isatis tinctoria</i>	x				
<i>Juniperus communis</i>		x	x		x
<i>Juniperus communis</i> ssp. <i>communis</i>				x	
<i>Lactuca virosa</i>				x	

<i>Lavandula angustifolia</i>	x	x	x		x
<i>Leonurus cardiaca</i>		x			
<i>Leonurus cardiaca ssp. cardiaca</i>			x		
<i>Leuzea carthamoides</i>		x			
<i>Levisticum officinale</i>	x	x	x	x	x
<i>Ligusticum scoticum</i>			x		x
<i>Lobelia inflata</i>			x		
<i>Lupinus polyphyllus</i>	x				
<i>Lycopodium clavatum</i>					
<i>Lycopus europaeus</i>			x	x	
<i>Lythrum salicaria</i>		x			
<i>Maianthemum bifolium</i>					x
<i>Malva sylvestris</i>		x	x		
<i>Mandragora officinarum</i>		x			
<i>Marrubium vulgare</i>			(x)		
<i>Matricaria recutita</i>	x	x	x		x
<i>Medicago sativa</i>	x				
<i>Melilotus alba</i>	x				
<i>Melilotus officinalis</i>	x		x	x	
<i>Melissa officinalis</i>	x	x		x	
<i>Mentha arvensis var. sachaliensis</i>					
<i>Mentha arvensis var. piperascens</i>					
<i>Mentha canadensis</i>					x
<i>Mentha x gentilis var. parviflora</i>					
<i>Mentha longifolia</i>		x			
<i>Mentha x piperita</i>	x	x	x	x	
<i>Mentha x piperita 'Mitchdam'</i>		x			
<i>Mentha pulegium</i>					
<i>Mentha spicata</i>	x	x	x		x
<i>Mentha spicata var. crispa</i>	x	x	x	x	x
<i>Mentha spicata var. spicata</i>		x			
<i>Mentha suaveolens</i>	x	x			
<i>Mentha suaveolens 'Variegata'</i>			x		
<i>Mentha verticillata</i>					x
<i>Meum athamanticum</i>		x			x
<i>Monarda didyma</i>		x	x		
<i>Myrica gale</i>		x	x		
<i>Myrrhis odorata</i>	x	x	x	x	x
<i>Nepeta cataria</i>				x	
<i>Nigella sativa</i>		x			
<i>Ocimum basilicum 'Balkonstar'</i>		x			
<i>Ocimum basilicum 'Citriodorum'</i>		x			
<i>Ocimum basilicum 'Opal'</i>		x			
<i>Ocimum basilicum 'Purple Ruffles'</i>		x			

<i>Ocimum basilicum</i> 'Siam Queen'		x			
<i>Ononis spinosa</i>			x	x	
<i>Origanum laeviscatum</i>		x			
<i>Origanum majorana</i>		x			x
<i>Origanum vulgare</i>	x	x	x	x	x
<i>Origanum vulgare</i> ssp. <i>viride</i>		x			
<i>Origanum vulgare</i> ssp. <i>vulgare</i>		x			
<i>Oxyria digyna</i>			x		
<i>Panax ginseng</i>			x ?		
<i>Panax quinquefolius</i>			x		
<i>Papaver bracteatum</i>				x	
<i>Paris quadrifolia</i>					x
<i>Perilla frutescens</i>					
<i>Petroselinum crispum</i>		x	x	x	
<i>Petroselinum crispum</i> var. <i>crispum</i> 'Darki'		x			
<i>Petroselinum crispum</i> var. <i>neapolitanum</i>		x			
<i>Petroselinum crispum</i> var. <i>radicosum</i>		x			
<i>Physalis alkekengi</i>					x
<i>Pimpinella major</i>		x			
<i>Pimpinella saxifraga</i>		x			
<i>Plantago afra</i>				x	
<i>Plantago lanceolata</i>	x		x	x	
<i>Podophyllum peltatum</i>			x		
<i>Polygala senega</i>					
<i>Potentilla erecta</i>			x	x	
<i>Primula veris</i>			x	x	x
<i>Pteridium aquilinum</i>			x		
<i>Pulmonaria obscura</i>			x		
<i>Ranunculus auricomus</i>					x
<i>Reseda lutea</i>	x				
<i>Rhamnus frangula</i>				x	
<i>Rheum officinale</i>	x		x		
<i>Rheum palmaticum</i> ssp. <i>tanguticum</i>				x	
<i>Rheum rhabarbarum</i>			x		
<i>Rheum rhabarbarum</i> 'Linnaeus'	x				
<i>Rheum</i> 'Riverside Giant'	x				
<i>Rheum</i> sp.	x				
<i>Ribes nigrum</i>			x		
<i>Ricinus communis</i>			x		
<i>Rosa canina</i>			x		
<i>Rosa pimpinellifolia</i>	x				
<i>Rosmarinus officinalis</i>		x	x		x
<i>Rubia tinctorum</i>	x		x		

<i>Rubus caesius</i>			x		
<i>Rubus chamaemorus</i>	x		x		
<i>Rubus idaeus f. chlorocarpus</i>	x				
<i>Rubus saxatilis</i>			x		
<i>Rubus sp.</i>	x				
<i>Rumex acetosa</i>			x		
<i>Rumex acetosa var. hortensis</i>	x				
<i>Rumex crispus</i>				x	
<i>Rumex patientia (R. rugosa)?</i>	x		x		
<i>Ruta graveolens</i>	x	x	x		x
<i>Salvia officinalis</i>	x	x	x	x	x
<i>Salvia pratensis</i>		x			
<i>Salvia sclarea</i>			x		x
<i>Sambucus nigra</i>	x		x		
<i>Sanguisorba officinalis</i>	x	x			x
<i>Sanguisorba minor</i>		x	x		x
<i>Santolina chamaecyparissus</i>		x			
<i>Saponaria officinalis</i>	x		x		
<i>Satureja hortensis</i>		x			
<i>Satureja montana</i>	x	x			
<i>Satureja montana ssp. montana</i>		x			
<i>Scrophularia nodosa</i>					x
<i>Silybum marianum</i>		x		x	
<i>Sinapis alba</i>		x			
<i>Solanum nigrum</i>		x			
<i>Solanum tuberosum</i>			x		
<i>Solidago virgaurea</i>			x		
<i>Symphytum officinale</i>				x	
<i>Tanacetum balsamita</i>	x	x	x		x
<i>Tanacetum vulgare</i>	x	x	x	x	
<i>Tanacetum vulgare f. crispa</i>	x	x	x		
<i>Tanacetum vulgare f. vulgare</i>		x			
<i>Taraxacum officinale</i>	x		x		
<i>Taraxacum officinale s. lat.</i>				x	
<i>Teuchrium chamaedrys</i>				x	
<i>Teuchrium scordium</i>					x
<i>Thalictrum dacycarpum</i>				x	
<i>Thymus pulegioides</i>			x		
<i>Thymus serpyllum</i>	x	x	x		x
<i>Thymus serpyllum ssp. serpyllum</i>		x			
<i>Thymus x citriodorus 'Golden Dwarf'</i>		x			
<i>Thymus vulgaris</i>		x	x	x	x
<i>Trifolium pratense</i>	x				
<i>Trifolium repens</i>	x		x		

<i>Trifolium rubens</i>	x		x		
<i>Trigonella foenum-graecum</i>		x		x	
<i>Triticum aestivum</i>				x	
<i>Tussilago farfara</i>			x	x	
<i>Urginea maritima</i>			x		
<i>Urtica dioica</i>			x		x
<i>Urtica dioica ssp. dioica</i>				x	
<i>Vaccinium myrtillus</i>			x	x	x
<i>Vaccinium oxycoccos</i>					
<i>Vaccinium uliginosum</i>			x		
<i>Vaccinium vitis-idaea</i>			x		
<i>Valeriana officinalis</i>		x	x	x	x
<i>Verbaascum densiflorum</i>				x	
<i>Verbaascum thapsus</i>				x	
<i>Verbena officinalis</i>	x	x			
<i>Veronica officinalis</i>		x			
<i>Vinca minor</i>					x
<i>Viola odorata</i>			x	x	
<i>Viola tricolor</i>			x	x	
YHTEENSÄ	80	111	131	71	63

Liite 3. Mauste- ja rohdosyrttien lista yleisökokeelmissa vuosina 2004–2005.

Kasvi		Yrttikasvit eri kokoelmissa ja yrttitarhoissa (Numerot taulukko 1. mukaan)													
Latalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Achillea filipendulina</i>	kultakärsämö								X						
<i>Achillea millefolium</i>	siankärsämö		X		X		X	X	X		X		X	X	
<i>Achillea ptarmica f. multiplex</i>	ojakärsämö										X				
<i>Achillea ptarmica f. multiplex</i>	koreakärsämö								X						
<i>Aconitum x cammarum</i>	tarhaukonhattu								X						
<i>Aconitum napellus subsp. lusitanicum</i>	aitoukonhattu					X		X	X						
<i>Adonis vernalis</i>	kevätruusuleinikki								X						
<i>Agastache cana</i>	kesä-iiso			X											
<i>Agastache foeniculum</i>	anisiiso						X	X	X	X			X	X	X
<i>Agastache rugosa</i>	koreanminttu								X					X	
<i>Agastache scrophulariifolia</i>	lakritsi-iiso														X
<i>Agrimonia eupatoria</i>	maarianverijuuri							X							
<i>Ajuga reptans</i>	rentokanakaali								X						
<i>Alcea rosea</i>	tarhasalkoruusu						X		X				X		
<i>Alchemilla sp.</i>	poimulehdet		X				X	X	X		X			X	
<i>Alchemilla mollis</i>	jättipoimulehti								X				X		X
<i>Alliaria petiolata</i>	litulaukka							X	X						
<i>Allium afiatunense</i>	ukonlaukka								X						
<i>Allium cepa</i>	sipuli			X				X	X					X	
<i>Allium cepa var. viviparum</i>	ilmasipuli		X				X	X	X						
<i>Allium fistulosum</i>	talvisipuli						X	X	X					X	
<i>Allium giganteum</i>	jättilaukka								X						

Kasvi		Paikka													
Latinalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Allium obliquum</i>	siperianlaukka								X						
<i>Allium porrum</i>	purjo							X	X					X	
<i>Allium ramosum</i>	tuoksulaukka								X		X				
<i>Allium sativum</i>	valkosipuli						X	X	X					X	
<i>Allium schoenoprasum</i>	ruohosipuli	X	X		X	X	X	X	X					X	X
<i>Allium tuberosum</i>	kiinalainen ruohosipuli						X		X						X
<i>Allium ursinum</i>	karhunlaukka													X	X
<i>Althaea officinalis</i>	rohtosalkoruusu			X			X	X	X	X			X		X
<i>Amaranthus sp.</i>	revonhennät				X	X									
<i>Ammi majus</i>	isosudenporkkana											X	X		
<i>Anchusa officinalis</i>	rohtorasti							X	X		X		X	X	
<i>Anethum graveolens</i>	tilli				X	X	X	X	X	X		X	X	X	
<i>Angelica archangelica</i>	vainönputki	X	X			X	X	X	X			X	X	X	X
<i>Antennaria dioica</i>	kissankäpälä							X	X						
<i>Anthemis tinctoria</i>	keltasauramo										X		X	X	
<i>Anthoxanthum odoratum</i>	tuoksusimake							X	X		X				
<i>Anthriscus cerefolium</i>	maustekirveli				X	X		X	X	X				X	X
<i>Apium graveolens var. dulce</i>	lehtiselleri							X	X						
<i>Arctium lappa</i>	isotakiainen				X			X							
<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	sianpuolukka						X	X	X						
<i>Argentina arserina</i>	ketohanhikki										X				
<i>Armoracia rusticana</i>	piparjuuri	X	X					X	X		X	X	X	X	X
<i>Arnica montana</i>	etelänarnikki						X	X	X						
<i>Aronia sp.</i>	aronia							X					X		
<i>Artemisia absinthium</i>	koiruoho	X		X		X	X	X	X		X	X	X	X	X

Kasvi		Paikka													
Latalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Artemisia abrotanum</i>	aaprottimaruna	x				x	x	x	x		x		x	x	x
<i>Artemisia dracunculus</i>	ranskalainen rakuuna					x	x	x	x	x		x	x		x
<i>Artemisia dracunculus</i>	venäläinen rakuuna	x		x			x	x	x			x	x	x	x
<i>Artemisia vulgaris</i>	pujo						x	x	x					x	
<i>Asarum europaeum</i>	taponlehti								x						
<i>Atriplex hortensis</i>	tarhamaltsa					x			x						
<i>Atropa bella-donna</i>	belladonna			x									x		
<i>Avena sativa</i>	kaura							x							
<i>Bellis perennis</i>	kaunokainen	x							x						
<i>Bergenia cordifolia</i>	herttavuorenkilpi								x						
<i>Bistorta major</i>	konnantatar						x		x						
<i>Borago officinalis</i>	purasruoho						x		x				x	x	x
<i>Brassica rapa japonica</i>	mitsuna						x		x						
<i>Calamintha nepeta</i>	kivikkokäenminttu								x						
<i>Calendula officinalis</i>	kehäkukka			x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	x
<i>Calluna vulgaris</i>	kanerva							x							
<i>Carum carvi</i>	kumina	x		x		x	x	x	x	x	x	x	x		x
<i>Centaurea cyanus</i>	ruiskaunokki		x		x	x	x	x	x	x			x		x
<i>Centaurea jacea</i>	ahdekaunokki				x								x		x
<i>Chamaemelum nobile</i>	jalosauramo							x							
<i>Chelidonium majus</i>	keltamo												x		
<i>Chelone obliqua?</i>	liilankonnanyrtti								x						
<i>Chenopodium bonushenicus</i>	hyvänheikin savikka					x			x				x	x	
<i>Chenopodium sp</i>	savikka							x							
<i>Cichorium intybus</i>	sikuri							x	x						

Kasvi		Paikka													
Latalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Foeniculum vulgare var. dulce</i>	maustefenkoli					x	x	x	x			x		x	
<i>Galium odoratum</i>	tuoksumatara						x		x						
<i>Genista tinctoria</i>	pensasväriherne												x		
<i>Gentiana lutea</i>	keltakatkerokero						x	x	x					x	x
<i>Geranium macrorrhizum</i>	tuoksukurjenpolvi								x						
<i>Geum rivale?</i>	ojakellukka							x							
<i>Geum urbanum</i>	kyläkellukka							x							
<i>Glechoma hederacea</i>	maahumala						x	x	x						
<i>Helianthus annuus</i>	isoaurionkukka													x	
<i>Helianthus tuberosus</i>	maa-artisokka								x				x		
<i>Helichrysum italicum</i>	curry-yrtti/ italianolki-kukka						x		x						
<i>Herniaria glabra</i>	tyräruoho							x							
<i>Hippophae rhamnoides</i>	tyrni								x						
<i>Humulus lupulus</i>	humala	x	x	x				x	x	x	x		x	x	
<i>Hyoscyamus niger</i>	hullukaali								x				x		
<i>Hypericum maculatum</i>	särmäkuisma							x			x		x		
<i>Hypericum perforatum</i>	mäkikuisma						x	x	x		x	x	x	x	x
<i>Hyssopus officinalis</i>	iisoppi	x		x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x
<i>Inula ensifolia</i>	miekkahirvenjuuri														x
<i>Inula helenium</i>	isohirvenjuuri	x		x				x	x		x		x	x	x
<i>Iris germanica</i>	saksanmieikka						x		x						
<i>Isatis tinctoria</i>	morsinko													x	
<i>Juniperus communis</i>	kataja						x	x	x					x	
<i>Juniperus sabina</i>	rohtokataja						x		x						

Kasvi		Paikka													
Latalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Lamium album</i>	valkopeippi	x						x	x				x	x	
<i>Lavandula angustifolia</i>	laventeli			x		x	x	x	x			x	x	x	
<i>Lavatera thuringiaca</i>	harmaamalvikki					x			x				x		
<i>Leonorus cardiaca</i>	nukula							x	x				x	x	x
<i>Lepidium sativum</i>	vihanneskrassi				x			x							
<i>Leuzea carthamoides</i>	maraljuuri			x			x		x				x	x	
<i>Levisticum officinale</i>	liperi	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			x
<i>Liatris spicata</i>	punatähkä								x						
<i>Ligusticum scoticum</i>	ranatputki									x			x	x	
<i>Linaria sp.</i>	kannusruohot				x										
<i>Linum usitatissimum</i>	pellava		x			x		x							
<i>Lythrum salicaria</i>	rantakukka				x		x		x	x					
<i>Malva alcea</i>	ruusumalva								x				x		x
<i>Malva mauritania</i>	maurinmalva						x						x		
<i>Malva moschata</i>	muskimalva							x	x				x		x
<i>Malva sylvestris</i>	kiiltomalva							x					x		
<i>Marrubium vulgare</i>	hurtanminttu						x	x	x				x		
<i>Matricaria recutita</i>	kamomilla		x		x	x	x	x	x			x			x
<i>Medicago sativa</i>	sinimailanen							x							
<i>Melilotus alba</i>	valkomesikkä												x	x	
<i>Melilotus officinalis</i>	rohtomesikkä							x							x
<i>Melissa officinalis</i>	sitruunamelissa			x	x	x	x	x	x	x		x		x	
<i>Mentha arvensis</i>	rantaminttu				x										
<i>Mentha arvensis subsp. piperascens</i>	japaninrantaminttu								x				x	x	

Kasvi		Paikka													
Latinalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Mentha x dalmatica</i>	karjalanminttu							X	X			X			
<i>Mentha x piperita</i>	piparminttu			X		X	X	X	X			X			
<i>Mentha x piperita</i> "Eau de Cologne"	sitruunapiparminttu						X		X						
<i>Mentha pulegium</i>	puolanminttu						X		X				X	X	
<i>Mentha x rotundifolia</i>	omenaminttu								X						
<i>Mentha spicata var. crispa</i>	kähäräminttu					X			X						X
<i>Mentha spicata</i>	viherminttu						X		X	X		X			
<i>Mentha suaveolens</i> "Variegata"	kirjopyöröminttu								X					X	
<i>Meum athamanticum</i>	karhunjuuri						X		X	X				X	
<i>Monarda citriodora</i>	sitruunaväriminttu						X		X				X		
<i>Monarda didyma</i>	punaväriminttu				X	X		X	X				X		X
<i>Monarda fistulosa</i>	preeriaväriminttu								X						
<i>Myrrhis odorata</i>	saksankirveli	X		X	X		X	X	X		X	X	X	X	X
<i>Nepeta cataria</i>	aitokissanminttu		X	X			X	X	X						
<i>Nepeta cataria citriodora</i>	sitruunakissanminttu								X				X	X	
<i>Nepeta grandiflora</i>	kollinminttu														X
<i>Nicotiana sp.</i>	tupakat							X					X		
<i>Ocimum basilicum subsp. minimum</i> "Balkon Star"	pikkubasilika				X	X	X	X	X	X		X			
<i>Ocimum basilicum</i> "Citriodorum"	sitruunabasilika							X							
<i>Ocimum basilicum</i> "Opal"	maustebasilika							X							
<i>Ocimum basilicum</i> "Purple Ruffles"	maustebasilika			X	X			X							
<i>Ocimum basilicum</i> "Genovese"	maustebasilika								X						

Kasvi		Paikka													
Latalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Ocimum basilicum</i> "Mammoth"	maustebasilika								x						
<i>Ocimum basilicum</i> "Siam Queen"	basilika							x							
<i>Ocimum basilicum</i> "Sweet basil"	maustebasilika														
<i>Oenothera biennis</i>	iltahelokki	x					x	x	x						x
<i>Origanum laevigatum</i>	kyproksenmeirami							x					x	x	
<i>Origanum majorana</i>	meirami			x	x	x	x	x	x	x				x	x
<i>Origanum vulgare</i>	mäkikeirami														x
<i>Origanum vulgare</i> "Variegata"	kirjo-oregano								x						
<i>Origanum vulgare ssp. vulgare</i>	mäkimeirami	x	x	x	x	x	x	x	x	x		x	x	x	
<i>Origanum vulgare</i> "Hirtum"	kreikanmeirami						x		x						
<i>Paeonia mascula</i>	munkinpioni														x
<i>Paeonia officinalis</i>	vuoripioni					x									
<i>Pelargonium graveolens</i>	palsamipelargoni						x		x				x	x	
<i>Perilla frutescens</i>	veripeippi						x		x						
<i>Petasites hybridus</i>	etelänruttojuuri	x													
<i>Petroselinum crispum</i>	persilja														x
<i>Petroselinum crispum var. crispum</i> "Darki"	kähäräpersilja				x	x	x	x	x				x		
<i>Petroselinum crispum var. neapolitanum</i>	silopersilja					x	x	x	x	x		x			
<i>Petroselinum crispum var. radicosum</i>	juuripersilja					x							x	x	
<i>Physalis alkekengi</i>	lyhtykoiso								x						
<i>Pimpinella anisum</i>	anis						x		x						

Kasvi		Paikka													
Latinalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Pimpinella saxifraga</i>	ahopukinjuuri							x			x				
<i>Plantago lanceolata</i>	heinäratamo							x	x		x				
<i>Plantago major</i>	piharatamo							x							
<i>Plantago major</i> "Rubrifolia"	punalehtinen piharatamo							x							
<i>Plantago media</i>	soikkoratamo							x					x		
<i>Polemonium caeruleum</i>	lehtosinilatva								x						x
<i>Polypodium vulgare</i>	kallioimarre							x					x		
<i>Portulaca oleracea</i>	vihannesportulaca					x			x				x		
<i>Potentilla anserina</i>	ketohanhikki	x													
<i>Primula veris</i>	kevätesikko			x				x	x		x				x
<i>Prunella sp.</i>	niittyhumalat							x			x				
<i>Prunella vulgaris</i>	niittyhumalat								x				x		
<i>Pulmonaria officinalis</i>	rohtoimikkä							x							
<i>Pulmonaria saccharata</i>	valkotäpläimikkä						x		x						
<i>Pycnanthemum pilosum</i>	vuoriminttu						x		x				x	x	
<i>Reseda odorata</i>	tuoksureseda					x									
<i>Rheum cultorum</i>	raperperi		x			x		x	x	x					
<i>Rhodiola rosea</i>	ruusujuuri						x	x	x			x	x		x
<i>Rosa canina</i>	koiranruusu												x		
<i>Rosa rugosa</i>	kurturuusu													x	
<i>Rosmarinus officinalis</i>	rosmariini			x			x	x	x	x		x		x	
<i>Rubia tinctorum</i>	värimatara								x					x	
<i>Rumex acetosa</i>	niittysuolaheinä			x								x		x	x
<i>Rumex rugosus</i>	tarhasuolaheinä					x			x					x	

Kasvi		Paikka													
Latinalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Ruta graveolens</i>	ruoksuruuta			x			x		x						
<i>Salvia officinalis</i>	ryytisalvia			x	x	x	x	x	x	x	x	x			x
<i>Salvia officinalis</i> "Scarlet Pineapple"	ananasarominensalvia								x						
<i>Salvia officinalis</i> "Scarlet Tangerine"	sitruunaarominensalvia								x				x	x	
<i>Salvia officinalis</i> "Tricolor"	trikolorisalvia								x						
<i>Salvia sclarea</i>	myskisalvia								x						
<i>Sambucus nigra</i>	mustaselja								x						
<i>Sanguisorba minor</i>	pikkuluppio						x		x						x
<i>Sanguisorba officinalis</i>	rohtoluppio								x						
<i>Saponaria officinalis</i>	rohtosuopayrtti						x	x	x					x	x
<i>Satureja hortensis</i>	kesäkynteli					x	x	x	x			x			x
<i>Satureja montana</i>	talvikynteli								x				x		
<i>Schisandra chinensis</i>	palsamiköynnös								x				x		
<i>Scutellaria laterifolia</i>	rohtovuohennokka							x	x						
<i>Scrophularia vernalis</i>	kevätssyläjuuri			x				x							
<i>Sedum acre</i>	keltamaksaruoho		x						x						
<i>Sedum album</i>	valkomaksaruoho								x					x	
<i>Sedum reflexum</i>	kalliomaksaruoho													x	
<i>Sedum telephium</i>	isomaksaruoho													x	
<i>Sempervivum tectorum</i>	kattomehitähti													x	
<i>Silybum marianum</i>	maarianohdake							x						x	x
<i>Sinapis alba</i>	keltasinappi							x						x	
<i>Solidago canadensis</i>	kanadanpiisku												x		

Kasvi		Paikka													
Latalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Solidago virgaurea</i>	kultapiisku							X	X	X	X				
<i>Stachys byzantina</i>	nukkapähkämö							X	X				X		
<i>Stachys officinalis</i>	rohtopähkämö						X	X	X						
<i>Stevia rebaudiana =Piqueria</i>	stevia								X	X					
<i>Symphytum asperum</i>	tarharaunioyrtti														X
<i>Symphytum officinalis</i>	rohtoraunioyrtti				X			X		X	X				X
<i>Tagetes lucida</i>	rohtosamenttikukka								X						
<i>Tagetes tenuifolia</i>	samenttikukka				X								X	X	
<i>Tanacetum balsamita</i>	palsamipietaryrtti									X					
<i>Tanacetum parthenium</i>	reunuspietaryrtti							X					X		X
<i>Tanacetum vulgare "Crispum"</i>	kähäräpietryrtti							X						X	
<i>Tanacetum vulgare f. vulgare</i>	pietaryrtti	X	X					X	X		X		X	X	
<i>Taraxacum officinale</i>	voikukka							X					X	X	
<i>Teucrium chamaedrys</i>	tammiteurikka						X		X				X	X	
<i>Thlapsi arvense</i>	peltotaskuruoho							X					X		
<i>Thymus pulegioides</i>	nurmiajuruoho								X						
<i>Thymus serpyllum ssp. serpyllum</i>	kangasajuruoho			X			X	X	X	X	X				X
<i>Thymus vulgaris</i>	timjami	X		X	X		X	X	X	X		X			
<i>Thymus x citriodorus "Golden Dwarf"</i>	sitruuna-ajuruoho						X	X	X				X		X
<i>Tilia cordata</i>	metsälehmus												X	X	
<i>Trifolium pratense</i>	puna-apila							X					X		
<i>Trifolium repens</i>	valko-apila							X						X	
<i>Triticum aestivum</i>	vehnä							X							

Kasvi		Paikka													
Latinalainen nimi	Suomalainen nimi	27	32	20	36	19	25	35	26	39	17	8	31	37	14
<i>Tropaeolum majus</i>	isoköynnöskrassi						x		x	x		x			
<i>Urtica dioica</i>	nokkonen							x				x			
<i>Vaccinium myrtillus</i>	mustikka							x					x	x	
<i>Vaccinium uliginosum</i>	juolukka							x					x		
<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	puolukka							x							
<i>Valeriana officinalis</i>	rohtovirmajuuri	x	x				x	x	x						x
<i>Verbascum bombyciferum</i>	hopeatulikukka														
<i>Verbascum nigrum</i>	tummatulikukka			x							x		x	x	
<i>Verbascum olympicum</i>	jättitulikukka									x				x	
<i>Verbascum thapsus</i>	ukontulikukka						x		x		x	x	x	x	x
<i>Veronica officinalis</i>	rohtotädyke							x						x	
<i>Vicia faba</i>	härkäpapu					x								x	
<i>Viola cornuta</i>	sarviorvokki														x
<i>Viola odorata</i>	tuoksuorvokki								x						x
<i>Viola riviniana</i>	metsäorvokki							x							
<i>Viola tricolor</i>	keto-orvokki	x			x		x	x	x				x		x
Yhteensä		22	18	30	32	41	83	119	113	32	31	35	96	92	64

Kuvaliitteet, kuvat: Bertalan Galambosi

1a. Helsingin yliopiston kasvitieteellinen puutarha. Mausteyrttien osasto I. 1989.

1b. Helsingin yliopiston kasvitieteellinen puutarha. Mausteyrttien osasto II. 1989.

1c. Helsingin yliopiston kasvitieteellinen puutarha. Mausteyrttien osasto III. 1989.

3a. Kuopion yliopiston kasvitieteellinen puutarha, yleiskuva. 1990.

3b. Kuopion yliopiston kasvitieteellinen puutarha. Mausteyrttien ruutuja. 1990.

5a. Oulun yliopiston kasvitieteellinen puutarha, yleiskuva. 1989.

5b. Oulun yliopiston kasvitieteellinen puutarha. Mausteyrttien osasto. 1989.

6. Hämeen Ammattikorkeakoulu, Lepaa. Mausteyrttien osasto. 2004.

8a. Varsianais-Suomen Luonnonvaraopisto, Tuorla. Mausteyrttien näyteruudut. 2004.

8b. Varsianais-Suomen Luonnonvaraopisto, Tuorla. Tuotannollisia yrttiruutuja. 2004.

11a. Keski-Uudenmaan ammattiopisto, Mäntsälä, puutarhan yleiskuva. 2005.

11b. Keski-Uudenmaan ammattiopisto, Mäntsälä. Mausteyrttien näyteruudut. 2005.

11c. Keski-Uudenmaan ammattiopisto, Mäntsälä, salvia ja laventeli ruuduis-
sa. 2005.

11d. Keski-Uudenmaan ammattiopisto, Mäntsälä, yrttiruudut. 2005.

13a. Savonlinnan Opettajakoulutuslaitoksen yrttitarha. 2005.

13b. Savonlinnan Opettajakoulutuslaitoksen yrttitarha. 2005.

13c.
Savonlinnan Opettaja-
koulutuslaitoksen kivik-
kopuutarha. 2005.

14a. Perheniemen Evankelinen Opiston yrttitarha. 2005.

14b.
Perheniemen Evankeli-
nen Opiston yrttitarhan
osa. 2005.

14c. Perheniemen Evankelinen Opisto, yrttikärry yrttitarhassa. 2005.

15a. Työtehoseuran Lönnrot Opisto, Sammatti, yrttitarhan osa I. 2004.

15b. Työtehoseuran Lönnrot Opisto, Sammatti, yrttitarhan osa II. 2004.

16. Mikkelä, MTT:n minttukokoelma. 2004.

18a. Turun linnan yrttiruudut. 2005.

18b. lisoppi, sitruunamelissa ka kähäräminttu Turun linnan yrtiruuduissa. 2005.

19a. Pukkilan kartanomuseon yrttitarha, Piikkiö. 2005.

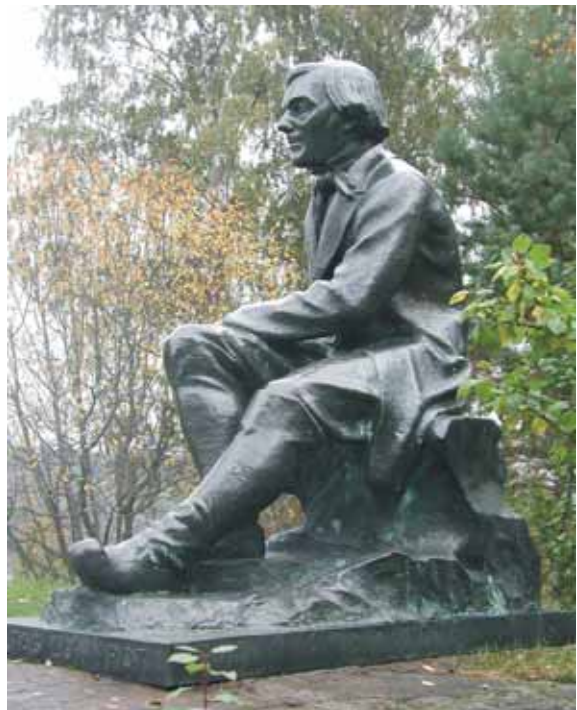
19b. Yrttiruudut Pukkilan kartanomuseon yrttitarhassa, Piikkiössä. 2005.

20a. Lohjan museon yrttitarha. 2004.

20b. Salvia Lohjan museon yrttitarhassa. 2004.

21a.
Lönnotin patsas Sammatissa. 2005.

21b. Yrttikasvit Lönnrotin vanhuudenkodin, Lammintalon seinustalla. 2005.

25a. Kotkan Redutti, panoraamakuva. 2004.

25b. Sokeiden taulu Redutissa. 2004.

25c.
Oregano. Viikon yrtti tieto-
taulu Redutissa. 2004.

26a1. Kenkävero, Mikkeli. Yrttitarhan yleiskuva. 2005.

26a2. Kenkävero, Mikkeli. Yrttitarhan osa. 2005.

26a3. Kenkävero, Mikkel. Levähdyspaikka aromitarhassa. 2005.

26a4. Välimeren maiseman yrtit Kenkäverossa. 2005.

26b1. Mikkeli, yrttikasvit kirjastopuistossa. 2005.

26b2. Rosmariini Mikkelin kirjastonpuistossa. 2005.

27a. Kangasniemen Perinnepuisto. 2004.

27b. Yrttikokoelma Kangasniemen Perinnepuistossa. 2004.

28a. Yrttiruudut Jokilaakson matkailupuutarhassa. Lapua, 2005.

28b. Matkailupuutarhan yrttiruutuja. Lapua, 2005.

28c. Ruusujuuri matkailupuutarhan yrttiruuduissa. Lapua, 2005.

29a. Koveron perinnekasvipuisto, Lapua. Yleiskuva. 2005.

29b. Komea lipstikka Koveron perinnekasvipuiston yrttiruudussa. Lapua, 2005.

30a. Pietarsaari, Aspergeenin puutarha, pieni yrttitarha. 2005.

30b. Pietarsaari, Aspergeenin puutarha, isot yrttiruudut I. 2005.

30c. Pietarsaari, Aspergeenin puutarha, isot yrttiruudut II. 2005.

31a. Annalan puutarha, Helsinki. Teemapuisto: Apteekkarin yrttitarha. 2005.

31b. Annalan puutarha, Helsinki. Teemapuisto: Eliaksen ja Toivon yrttitarha. 2005.

33a. Sipoo, Kotiseutumuseon yrttitarha I. 2002.

33b. Sipoo, Kotiseutumuseon yrttitarha II. 2002.

34a. Rauma, kaupunkitalon takapihan yrttitarha. 2002.

34b. Yrttiruudut Rauman kaupunkitalon yrttitarhassa. 2002.

35a. Frantsilan yrnttilan päärakennus. Hämeenkyrö, 2004.

35b. Frantsilan yrnttilan yrntitarha Kehäkukka ravintolan edessä. Hämeenkyrö, 2004.

36a. Arja Aminoffin yrttitarha, Billnäs. 2004.

36b. Yrttiruudut Billnäsin yrttitarhassa. 2004.

38a. Englannin tyylinen yrttitarha Westersissä, Gunnila Törnroosin yrttitilalla. 2004.

38b. Aaprotti aita Westersin yrttitilalla. 2004.

38c. Lämpövaativia yrttejä Westersin yrttilalla. 2004.

39a. Tunnelmallinen yrttitarha Tertin kartanossa, Mikkelissä. 2005.

39b. Yrttien keruu yrttitarhasta keittiölle. Tertin kartano, Mikkeli. 2005.

39c. Kotimaisia yrtejä Tertin kartanon yrttiruuduissa. 2005.

39d. Humalasalvoja ja vanhoja yrtejä Tertin kartanon rauniopuutarhassa. 2005.

41. Savonlinnassa Lehtiniemen yrttitarhaa suunnitteli Päivi Avela. 2003.

42. Rohto- ja yrttipuisto Jämsässä. 2003.

43a. Tyylikkäättä yrttiruutuja Harmaan suvun kesämökin yrttitarhassa. Hirvensalmi. 2005.

43b. Harma suvun yrttitarha Hirvensalmella, 2005.

44a. Åmminen yrttitarhaa Halikossa suunnitteli Mirja von Knorring, 1989.

44b. Basilikaruudut Åmminen yrttitarhassa. 1989.

44c. Tuotantoruudut Åmminen yrttitarhassa. 1989.

45. Turun Akatemian kasvitieteellinen puutarhan pohjapiirros. (Ruoff, 2001a).

Kiitokset

Kirjoittaja esittää parhaat kiitoksensa Suomen Kansallinen Geenivaraohjelman sihteerille Miia Sahranaalle ja Merja Veteläiselle, MTT Mikkelissä työskenteleville kollegoille, Zsuzsanna Galambosille, Ritva Valolle, Anne Tillaselle ja Hannu Kirjoselle. Parhaat kiitokset menevät myös ympäri Suomea yrttitarhojen ylläpitäjille, hoitajille, yrttien ystäville, jotka auttoivat tämän selvityksen laatimisessa.

